

Crna Gora

*Suočavanje sa nesigurnostima
u tradicionalnim okvirima*

2024



O autorki

Valentina Ostojić je saradnica na programima u Centru za Građansko obrazovanje (CGO), a njen fokus je na javne politike vezane za mlade, društveno-ekonomska pitanja i aktivno građanstvo. Njena glavna akademska oblast su političke nauke uz istraživačke vještine i statistiku.

O FES istraživanjima mladih

Šta mladi ljudi strahuju ili se nadaju? U svijetu koji se brzo mijenja, suočenom s klimatskom krizom i nejednakostima, a u mnogim dijelovima sa starenjem društava i demokratskim opadanjem, FES istraživanja mladih ispituju kako mlade generacije percipiraju razvoj svojih društava i svoju ličnu budućnost. Naš cilj je da podstaknemo informisanu debatu o stavovima mladih o politici i demokratiji u kontekstu njihovih životnih okolnosti i vrijednosti. Ovo uključuje ključna pitanja kao što su obrazovanje, zapošljavanje i mobilnost, porodica i prijatelji, kao i njihovi sveukupni stavovi i percepcije. Fokusiramo se na mlade ljude uzrasta od 14 do 29 godina kako bismo razumjeli njihova gledišta o ovim ključnim temama.

FES je od 2009. godine sproveo brojne studije o mladima širom svijeta. U 2024. godini, mladi ljudi u Crnoj Gori su anketirani zajedno s mladima iz drugih zemalja jugoistočne Evrope i centralnoistočne Evrope.

Izvršni Rezime	5
Ključne činjenice	6
1. Uvod	8
 2. Metodologija	9
3. Osnovne demografske karakteristike i trendovi	10 
 4. Mladi i obrazovanje	11
5. Zapošljavanje i mobilnost	13 
 6. Porodica i planovi za budućnost	17
7. Opšte vrijednosti, stavovi i percepcije	19 
 8. Politički stavovi i učešće	25
9. Stavovi po pitanju demokratije i percepcije „Drugih“	32 
Zaključak	37
Literatura	38
Slike	38

Izvršni Rezime

Studija o mladima u Crnoj Gori 2024 istražuje stavove, vjerovanja, društveno-ekonomske uslove, te političko učešće crnogorske omladine, u cilju informisanja kreatora javnih politika i bavljenja izazovima i težnjama ove značajne demografske grupe. Studija je koristila kvantitativni metod istraživanja, preko nacionalnog istraživanja javnog mnijenja koje je sproveo IPSOS, anketirajući 501 ispitanika između 14 i 29 godina starosti, odabranih putem uzorkovanja neslučajne kvote.

Po pitanju društveno-ekonomskih uslova, većina mladih prijavljuje da ima dovoljno finansijskih resursa za osnovne potrebe, premda mnogima nedostaju sredstva za bolji životni standard. Značajan dio mladih uključen je u obrazovanje, ali postoji opšte nezadovoljstvo njegovim kvalitetom, kao i zabrinutost za korupciju unutar sistema, navodeći potrebu za obrazovnim reformama.

Mladi ljudi se suočavaju sa različitim izazovima vezanim za zaposlenje, uz značajan broj nezaposlenih ali koji aktivno traže posao. Vještine i društvene veze se smatraju ključnim za sticanje zaposlenja. Mnogu mladi iskazuju želju za iseljenjem, pokretanu težnjom za boljim životnim standardom i šansama za zaposlenje, naglašavajući društveno-ekonomske motivacije za migraciju. Odnosi sa roditeljima su generalno pozitivni, a mnogi ispitanici izražavaju želju da u budućnosti imaju djecu. Odobrenje porodice i vjerska uvjerenja su veoma značajni faktori kod izbora partnera.

Nezaposlenost, kvalitet javnih usluga i sistem zdravstva predstavljaju glavne brige među mladima. Postoji veliki strah od buduće nezaposlenosti i neadekvatnih javnih usluga. Zabrinutosti vezane za životnu sredinu su izražene, a mnogi zagovaraju akciju vlade za ograničavanje potrošnje i zaštitu životne sredine. Interesovanje za politiku je generalno slabo, uz značajno nezadovoljstvo vezano za zastupanje mladih. Međutim, postoji jaka podrška za veće učešće mladih u političkom diskursu.

Stavovi vezano za demokratiju variraju. Neki mladi ljudi iskazuju preferenciju za jakog vođu nasuprot demokratskih procesa, naznačujući različite perspektive vezane za upravljanje i okruženje nerazvijene demokratske političke kulture. Postoji znatna prevalenca teorija zavjere vezano za javno zdravlje i tajna udruženja, što odražava nepovjerenje u nauku i zvanične narative.

Mnogi mladi vjeruju u zaštitu vlastite kulture od uticaja izvana, podržavaju tradicionalne rodne uloge, i imaju konzervativne stavove po pitanju prava LGBTQIA+ lica i abortusa, što takođe odražava socijalnu distancu među raznim grupama. Nalazi sugerišu da postoji potreba za ciljanim intervencijama javne politike koje bi se bavile nezadovoljstvom vezanim za obrazovanje, te izazovima vezanim za zapošljavanje sa kojima se suočavaju mladi u Crnoj Gori. Takođe, jasno se poziva na bolje javne usluge i veće šanse za političko angažovanje. Dominantnost konzervativnih društvenih stavova i vjerovanja u zavjere ukazuju na oblasti u kojima je potrebno bolje obrazovanje kako bi se obezbijedilo više informisanih perspektiva među mladima.

Ova studija pruža uvide u prioritete i zabrinutosti mladih u Crnoj Gori, nudeći smjernice za kreatora javnih politika o tome na koji način stvarati okruženje koje će pružati podršku generacijama koje dolaze.

Ključne činjenice

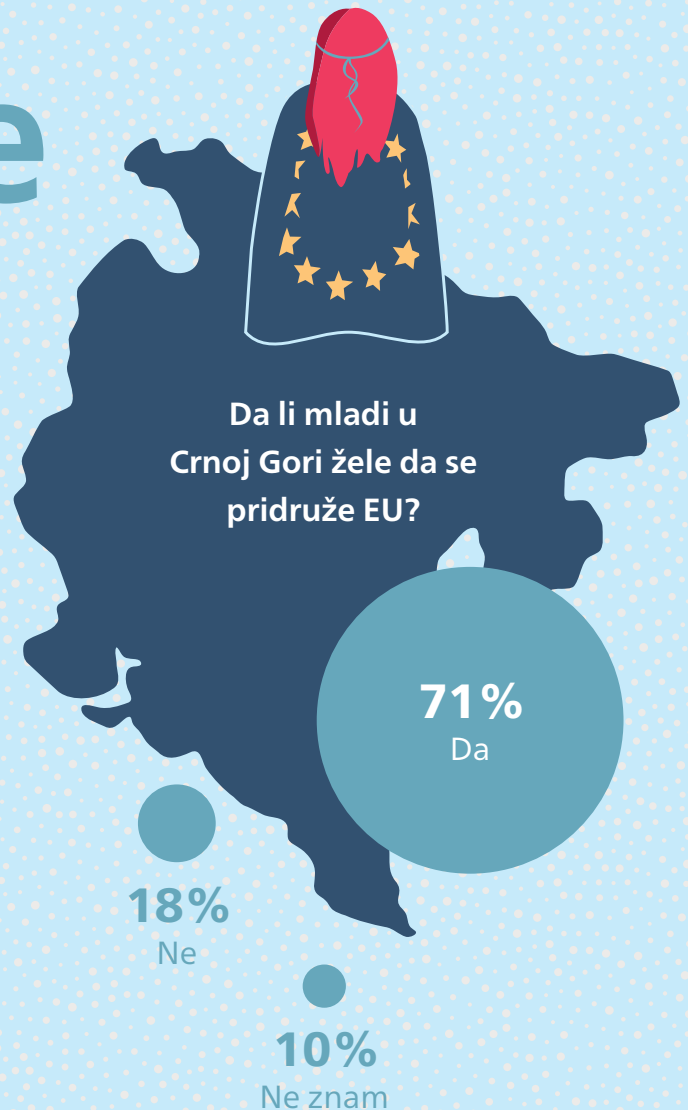


Motivacije za iseljenje

Ekonomski i društveni faktori pokreću želju za iseljenjem, od čega 32% teže boljem životnom standardu, 18% navodi šanse za zaposlenje, 15% težnju za ekonomskim napredovanjem, a 11% težnju za boljim obrazovanjem.

55%

mladih u Crnoj Gori u potpunosti ili uglavnom se slaže da se ocjene i ispiti mogu 'kupiti' u njihovoj zemlji.



Želja za iseljenjem

46% mladih izražava barem umjerenu želju za iseljenjem na duže od šest mjeseci, dok 36% nema nikakvu želju da ode.

Kulturna zaštita i rodne uloge

54 % je saglasno da bi njihova kultura trebalo da bude zaštićena od uticaja izvana, a 20 % vjeruje da su muškarci bolje političke vođe od žena.

38%
njih se osjeća veoma ili prilično optimistično u vezi sa postizanjem trajnog mira u regionu bivše Jugoslavije.

Što stvara najviše briga

Najčešće brige su slaba zdravstvena zaštita, nezaposlenost, zagađenje, klimatske promjene i teške bolesti.

43%
mladih koji pohađaju master ili doktorske studije smatra da će klimatske promjene biti najveći problem u narednoj deceniji.

49%
mladih u Crnoj Gori ne bi prihvatilo političku funkciju.

ACT NOW

Optimizam vezan za budućnost

81 % ispitanika vjeruje da će se njihova lična budućnost popraviti.

Uticaj ratova iz 1990-ih

80 % vjeruje da ratovi iz 1990-ih nastavljaju da značajno utiču na mlade ljude u regionu bivše Jugoslavije.

1. Uvod

Mladima u Crnoj Gori se smatraju sva lica između 15 i 30 godina starosti, kako je definisano u crnogorskom Zakonu o mladima (Službeni list Crne Gore 025/19, 2019). Prema posljednjim dostupnim podacima iz popisa 2011. godine, svako peto lice u Crnoj Gori spada unutar te starosne grupe. To znači da mladi čine značajan dio stanovništva, stoga mora biti sprovedeno važno istraživanje kako bi se ova grupa bolje shvatila i proučila. Na osnovu takvih studija, tvorci javnih politika i zainteresovane strane mogu kreirati smislene javne politike i dati preporuke za poboljšanje aktuelne situacije vezano za mlade ljude u ovoj zemlji.

Vremenom, koncept mladih je postao složeni društveni konstrukt koji je dobio brojna društvena značenja (Jones, 2009) koja nikada nisu konstantna, već kontinuirano služe kao temelj za dalje analize i istraživanja. Stoga je izuzetno važno pratiti i analizirati društvene trendove i izazove među mladima.

Ranija istraživanja u Crnoj Gori ukazala su na činjenicu da mladi ljudi žive u društvu koje je preplavljeno korupcijom, klijentelizmom i drugim anti-meritokratskim načelima koja sprječavaju jednake prilike (Đukanović, 2019). Na njih takođe utiče društvena polarizacija (UNICEF, 2023), što može biti dalje istraživano ispitujući njihove preferencije i percepciju o razlikama kod ljudi. Crnogorsko društvo generalno karakteriše njegov jedinstveni kulturni i istorijski kontekst, sa različitim etničkim sastavom i bogatom kulturnom baštinom. Međutim, ono se suočava sa ozbiljnim pitanjima polarizacije, posebno nakon pada duge vladavine Demokratske partije socijalista (DPS) 2020. godine. Zapaža se jačanje konzervativnog desnog krila, praćeno jakim uticajem vjerskih institucija. Zemlja se takođe suočava sa značajnim društveno-ekonomskim izazovima, uključujući visoku stopu nezaposlenosti koja je godinama u padu ali je 2013. godine još uvijek bila na visokih 13,1% (Monstat, 2024). Stopa nezaposlenosti je posebno visoka među mladima, gdje ona utiče na njihovu percepciju pravičnosti u zemlji. Podaci pokazuju da su mladi ljudi više skloni da padnu u siromaštvo od drugih starosnih grupa, sa 25,8% onih između 18 i 24 godine koji su bili u opasnosti od siromaštva 2022. godine (Monstat, 2023).

Ovi faktori doprinose osjećaju neizvjesnosti i nestabilnosti, što može uticati na aspiracije mladih. Pored toga, crnogorski put ka evropskim integracijama i njeni napori na usklađivanju sa standardima EU predstavljaju i šanse i izazove za mlade ljude, utičući na njihove perspektive o upravljanju, demokratiji i društvenim vrijednostima. Nadalje, porast dezinformisanja ima tendenciju da zbunjuje mlade ljude, posebno u njihovoj percepciji istorije i tranzicione pravde koja utiče na savremenu politiku u zemlji.

Ova studija istražuje stavove, vjerovanja, status i potrebe mladih ljudi u Crnoj Gori. Podaci obuhvataju razne aspekte svakodnevnog života mladih, počevši od njihovih svakodnevnih navika do percepcija o značajnim globalnim političkim trendovima. U konkretnom smislu, istraživanje obuhvata demografske karakteristike mladih, njihovo obrazovanje, kao i njihovu percepciju kvaliteta obrazovanja, njihovo zapošljavanje i prakse i percepcije mobilnosti, buduće planove i lične preferencije. Nadalje, istraživanje se takođe fokusira na važne aspekte političkog učešća mladih ljudi, politička ubjeđenja, kao i na percepciju demokratije i njihove stavove o toleranciji i različitosti.

Struktura ove studije je organizovana u nekoliko poglavlja. Prvo poglavlje objašnjava metodologije koje su upotrijebljene za prikupljanje i analizu podataka, zajedno sa opravdanjima vezanim za odabrane pristupe. Naredno poglavlje daje demografski pregled uzorka. Sljedeća poglavlja su posvećena konkretnim tematskim cjelinama koje su proistekle iz nalaza, gdje se svako poglavlje fokusira na analizu pojedinačnih pitanja. Ove tematske grupe uključuju obrazovanje; zapošljavanje i mobilnost; porodicu i planove za budućnost; opšte vrijednosti, stavovi i percepcije; političke stavove i učešće; te stavove vezano za demokratiju i percepcije „drugih“.

Obezbjedujući ovo sveobuhvatno razumijevanje crnogorske omladine, ova studija ima za cilj da doprinese korpusu znanja u ovoj oblasti. Dobiveni uvidi će služiti kao temelj za buduća istraživanja, ali i za donošenje odluka u ovoj oblasti.

2. Metodologija

Primijenjen je kvantitativni metod istraživanja kako bi se osigurali numerički zaključci i precizna distribucija mišljenja. Temelj ovog istraživanja je sveobuhvatno nacionalno ispitivanje javnog mnijenja sprovedeno od strane IPSOS-a, obuhvatajući ne samo Crnu Goru, već i ostale zemlje jugoistočne Evrope uključujući Sloveniju, Hrvatsku, Srbiju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Sjevernu Makedoniju, Rumuniju, Bugarsku, Grčku i Tursku. U svakoj od pomenutih zemalja je sprovedena pojedinačna studija o mladima, tako da ova proučava crnogorsku omladinu.

Crnogorski uzorak se sastoji od 501 ispitanika, odabranih putem uzorkovanja neslučajne kvote. Ovaj pristup je omogućio uključivanje konkretnih demografskih segmenata, obezbjeđujući zastupljenost starosnih grupa, rodni grupa i regija u skladu sa podacima sa posljednjeg popisa. Uzorak je sastavljen od populacije crnogorske omladine između 14 i 29 godina starosti.

Podaci su prikupljeni koristeći metod kompjuterski potpomognutog web intervjuisanja (CAWI). CAWI metod je posebno pogodan za dobijanje podataka visokog kvaliteta od mlađeg stanovništva, koje je generalno tehnički snalažljivije i ugodnije se osjeća kad su u pitanju onlajn platforme.



3. Osnovne demografske karakteristike i trendovi

Za ovu studiju je anketiran ukupno 501 ispitanik. Među njima je sljedeća starosna distribucija: 30,2% pripada najmlađoj grupaciji, između 14 i 18 godina starosti; 37,6% spada u starosnu grupu između 19 i 24 godine starosti; i 32,2% je u grupi između 25 i 29 godina. U pogledu regionalne distribucije, 26,8% učesnika je sa sjevera Crne Gore, 50,0% iz centralne regije, a 23,3% ima prebivalište na jugu Crne Gore. Rodna distribucija je gotovo podjednaka, gdje muškarci čine 51,0%, a žene 49,0% uzorka.

Većina ispitanika, konkretno 58,8% ima prebivalište u urbanim zonama, dok 14,1% živi u ruralnim oblastima. Preostali ispitanici opisuju svoje životne uslove kao „negdje između ruralnih i urbanih“, ili „manje-više urbano/ruralne“.

Od učesnika se tražilo da procijene finansijsku situaciju njihovih porodica. Od svih ispitanika, 90,8% je prijavilo da ima barem dovoljno finansijskih resursa za osnovne potrebe kao što su hrana, odjeća i obuća, dok je 40,4% navelo da može priuštiti neke skupe artikle, isključujući automobile ili stanove, a 20,9% je prijavilo da može kupiti sve što je neophodno za dobar životni standard.

Značajna većina ispitanika, 70,2% živi barem sa jednim roditeljem. Pored toga, 17,8% živi sa svojim partnerom ili bračnim drugom, 8,0% živi sa svojom djecom, a 6,5% žive sami. Mali dio (3,2%) živi sa prijateljima. Među onima koji ne žive sami, 56,5% je navelo da je stanovanje kod roditelja trenutno najjednostavnija i najudobnija opcija. Preko jedne trećine (36,5%) navodi da bi više voljeli živjeti samostalno ali da to ne mogu priuštiti, dok je mali procenat (4,9%) spomenuo da bi živjeli sami da im to roditelji dozvole. Prethodno istraživanje pokazalo je da mladi ljudi u Crnoj Gori imaju tendenciju da veoma kasno napuštaju roditeljski dom, gdje je prosječna starost onih koji napuštaju roditeljski dom bila 33,3 godine (Eurostat, 2022).

U pogledu bračnog stanja, 53,3% ispitanika je prijavilo da su neoženjeni/neudate, 12,8% da su oženjeni/udate, a 26,9% da su u vezi ali da nisu u braku.

U smislu obrazovnog dostignuća, 31,7% ispitanika trenutno pohađa osnovno ili srednjoškolsko obrazovanje, 20,6% su studenti osnovnih studija, a 13,8% su diplomirani studenti, koji su bilo na magistarskim ili doktorskim studijima. Pored toga, 27,2% ispitanika nije uključeno ni u kakav oblik obrazovanja ili edukacije.



4. Mladi i obrazovanje

Težnja za obrazovanjem igra važnu ulogu u oblikovanju težnji i šansi crnogorske omladine. Istraživanje pokazuje da se od obrazovnih institucija, posebno škola, pored toga što imaju ulogu pružanja osnovnih akademskih vještina mladim ljudima, sve više traži da igraju primarnu ulogu u pružanju pomoći kod rješavanja raznih društvenih problema među mladima (Battistich, 2005).

55 % se potpuno ili uglavnom slaže da se ocjene i ispiti mogu „kupiti“ u Crnoj Gori

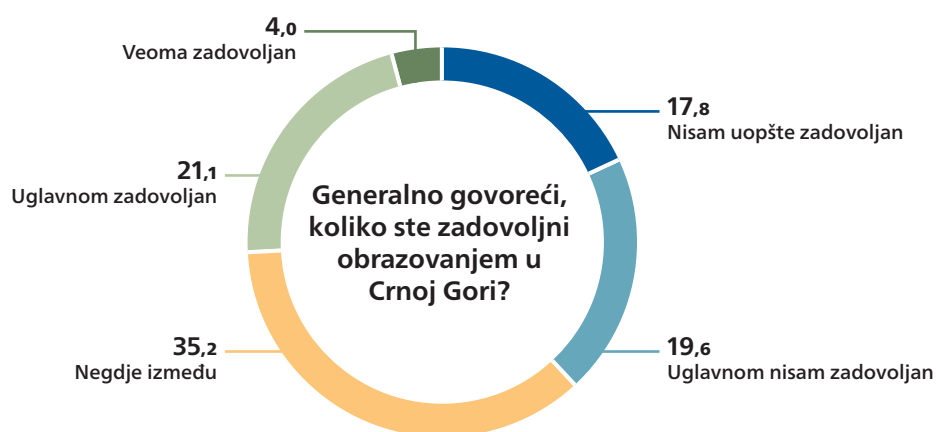
Ispitujući nivoe zadovoljstva kvalitetom obrazovanja među ispitanicima primijećeno je da kumulativno 37,4 % iskazuje bilo potpuno nezadovoljstvo ili opšte nezadovoljstvo. Pored toga, 35,2 % ispitanika prijavljuje neutralan stav, navodeći da nisu ni zadovoljni niti nezadovoljni kvalitetom obrazovanja (Slika 1). Ova distribucija bi mogla podrazumijevati da značajan dio ispitanika percipira kvalitet obrazovanja kao nedostatan, dok neki ostaju ambivalentni, što potencijalno odražava različita iskustva i očekivanja vezano za obrazovne standarde.

Mladi ljudi su zabrinuti u vezi sa korupcijom u obrazovanju. Kumulativno gledano, 55 % ispitanika je u potpunosti saglasno ili uglavnom saglasno da ima slučajeve gdje se ocjene i ispiti „kupuju“ u ustanovama i na univerzitetima u Crnoj Gori, dok je 18,6 % neodlučno po tom pitanju (Slika 2). Ovi podaci ukazuju na visoki nivo percipirane korupcije u obrazovnom sistemu, što bi potencijalno moglo umanjiti povjerenje u načela jednakih šansi i društveno-ekonomske mobilnosti. Hi-kvadratni test pokazuje da postoji šablonski odnos između stavova o korupciji u obrazovanju i aktuelnog statusa obrazovanja, gdje se oni sa visokim obrazovanjem češće slažu da postoji korupcija u obrazovanju.

Prethodno istraživanje je ukazivalo da je postojanje korupcije u crnogorskim obrazovnim institucijama uzrokovalo negativne posljedice po ekonomiju i građane, i takođe motiviše štetne obrasce ponašanja među mladim ljudima, podstičući prolongiranje i obnavljanje korupcije (Selić & Vujović, 2010). Ovo sugeriše da Crna Gora mora da radi na stvaranju pravičnog i meritokratskog okruženja koje podržava obrazovne težnje bazirane na zaslugama i razvoj njene omladine.

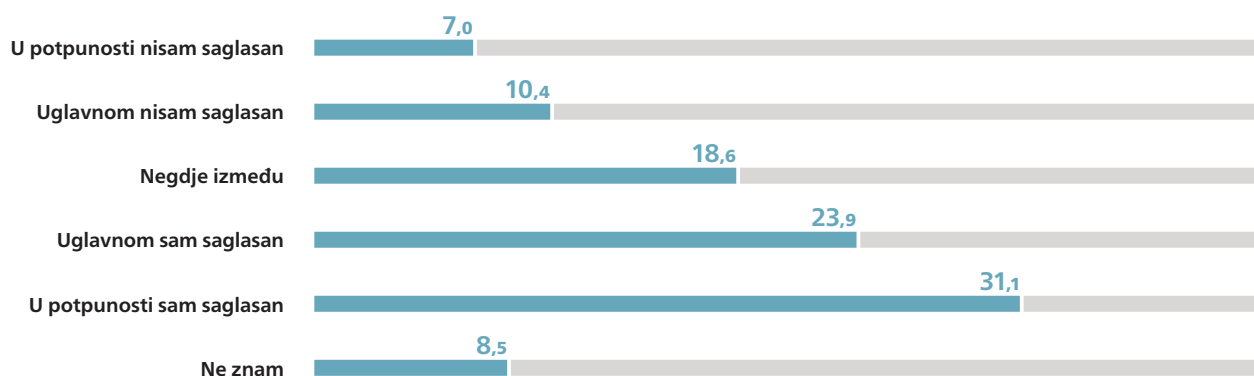


Slika 1 **Zadovoljstvo među mladima u Crnoj Gori vezano za kvalitet obrazovanja (u %)**



Slika 2 **Stavovi među mladima u Crnoj Gori o korupciji u sektoru obrazovanja (u %)**

Da li ste saglasni da ima slučajeva gdje se ocjene i ispiti „kupuju“ u zavodima/na univerzitetima u Crnoj Gori?



Glavni nalazi

1. 37,4 % ispitanika izražava bilo potpuno nezadovoljstvo ili opšte nezadovoljstvo kvalitetom obrazovanja koje nudi Crna Gora, sa 35,2% neodlučnih u procjenjivanju između zadovoljstva i nezadovoljstva.

2. 55% ispitanika je u potpunosti ili uglavnom saglasno da su slučajevi „kupovine“ ocjena i diploma dominantni u zemlji.

5. Zapošljavanje i mobilnost

Rezultati ankete daju sveobuhvatni pogled na situaciju vezanu za zapošljavanje i percepcije tržišta rada u Crnoj Gori. Među ispitanicima, 13,8% je prijavilo da je nezaposleno i da aktivno traži posao, što ukazuje na značajan segment populacije mladih koji se suočava sa izazovima u vezi sa obezbjeđenjem zaposlenja. Pored toga, 41,5% ispitanika je barem na neki način angažovano na tržištu rada, u rasponu od oni sa povremenim poslovima do onih sa ugovorima na određeno i neodređeno. S druge strane, 32,7% ispitanika je nezaposleno ali trenutno ne traži aktivno posao. To bi moglo podrazumijevati prisustvo obeshrabrenih mladih radnika koji su digli ruke od traganja za poslom zbog percipiranog nedostatka šansi ili drugih barijera. To može takođe uključivati one koji su privremeno izvan radne snage zbog drugih razloga, kao što je obrazovanje.

Kod ispitivanja faktora koji se percipiraju kao važni za pronalaženje posla u Crnoj Gori, iznenađujuće je da 61,6% ispitanika kumulativno smatra da je stručnost bila veoma važna ili uglavnom važna (Slika 3). To odražava visoki nivo povjerenja među pripadnicima novih generacija u vrijednost vještina i znanja na tržištu rada.

S druge strane, znatni dio ispitanika, 42,5%, takođe smatra veze sa ljudima na položaju veoma važnim ili uglavnom važnim faktorom. To ukazuje da, uprkos vrednovanja stručnosti, mnogi vjeruju da su društveni kapital i umrežavanje od suštinskog značaja za šanse za zapošljavanje. Međutim, oslanjanje na društveni kapital se može povezati sa klijentelizmom ili kronizmom, što su prakse koje su izuzetno prisutne u zemljama sa značajnim problemima u vezi sa korupcijom, kao što je Crna Gora. To se takođe ogleda u činjenici da oko trećine (32,8%) percipira članstvo u političkoj partiji važnim faktorom za nalaženje posla. Konačno, najmanja važnost se pridavala stručnosti iz inostranstva.

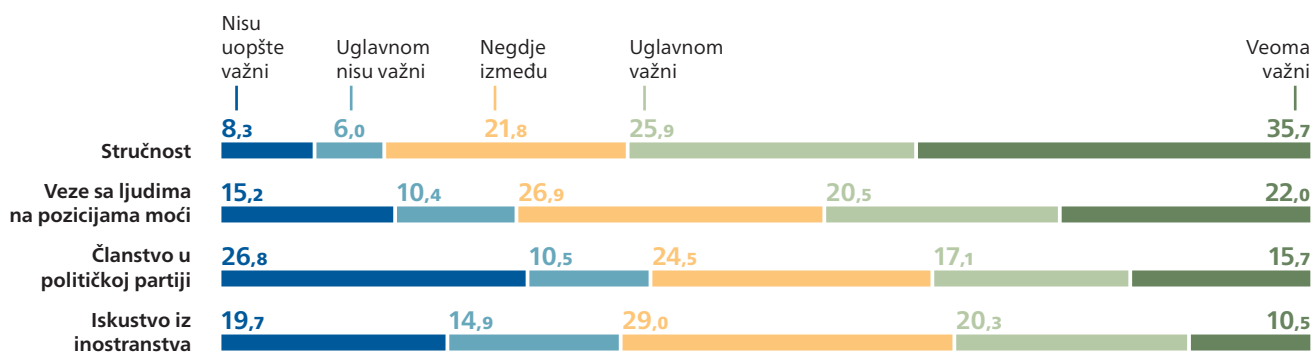
Sve u svemu, dok postoji čvrsto vjerovanje u važnost vještina i znanja, uticaj umrežavanja i veza je takođe veliki. To sugerise da meritokratski, kao i ne-meritokratski faktori igraju značajne uloge u oblikovanju šansi za zapošljavanje u zemlji.

Sljedeći nalazi se bave iskustvima u vezi sa mobilnošću i željama mladih ljudi. Iskustvo stečeno kod stranih institucija može poboljšati kompetencije mladih ljudi i proširiti njihove perspektive. Oni koji su studirali u inostranstvu će vjerovatno donijeti različite vještine, znanje i kulturne kompetencije koje mogu unaprijediti ukupnu radnu snagu u zemlji. Kada je riječ o mobilnosti mladih u Crnoj Gori, 11,5% ispitanika je bilo u inostranstvu u sklopu svog visokog obrazovanja. Ovo sugerise da relativno mali dio mladih u Crnoj Gori teži međunarodnoj izloženosti tokom svog visokoškolskog obrazovanja.



Slika 3 Stavovi među mladim ljudima u Crnoj Gori o važnim faktorima za pronalaženje posla (u %)

Po vašem mišljenju, koliko su važni sljedeći faktori kada je riječ o nalaženju posla za mladu osobu u vašoj zemlji?



Samo 3,6% ispitanika je imalo iskustvo srednjoškolskog obrazovanja u inostranstvu. Ovaj niži procenat ukazuje na činjenicu da se manje mladih uključuje u međunarodno obrazovanje u ranom dobu, moguće zbog finansijskih ograničenja, nedostatka šansi ili preference za boravak u blizini doma tokom najmlađeg doba. Dodatnih 10,6% ispitanika je boravilo u inostranstvu radi stručnog obrazovanja i obuke. To je zanimljiva brojka, koja podrazumijeva da je stručno obrazovanje u međunarodnom okruženju značajan put za sticanje praktičnih vještina i iskustva. Gotovo trećina svih

Na primjer, Crna Gora je ostvarila skor 5,4 od 10 u Human Flights and Brain Drain Index (Indeks bijega ljudi i odliva mozgova) u periodu od 2007. do 2023. godine, što ukazuje na donekle veliko iseljavanje iz zemlje ka razvijenijim regionima svijeta i što ima negativan uticaj na ekonomsku i političku situaciju u zemlji (The Global Economy, 2024). Postoji statistički značajan odnos između obrazovanja i želje za iseljenjem, gdje jednu trećinu studenata master ili doktorskih studija (32,3%) predstavljaju budući iseljenici, koji navode da je njihova želja za iseljenjem jaka ili veoma jaka.

46% mladih u Crnoj Gori ima barem umjerenu želju da emigrira

ispitanika (30,6%) je prijavilo da nikada nisu bili u inostranstvu radi obrazovanja ili obuke i da ne namjeravaju to uraditi u budućnosti. Ovi podaci sugerišu da dok jedan segment mladih ljudi u Crnoj Gori koristi šanse za međunarodno obrazovanje, veliki dio ostaje lokalizovan u svojim težnjama za obrazovanjem ili obukom.

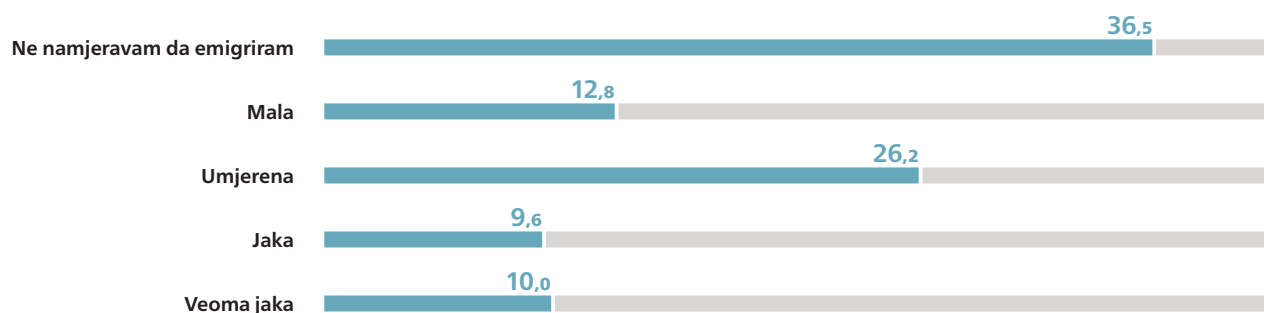
Kada je riječ o želji sa preseljenjem u neku drugu zemlju na period duži od 6 mjeseci, vidimo da 45,8% mladih ljudi ima barem umjerenu želju da emigrira, dok 36,5% nema nikakvu želju da to uradi (Slika 4). Prethodno istraživanje je pokazalo da je u zemlji postojala dosta velika želja za preseljenjem.

Odluka za preseljenjem često je pokretana složenim međudjelovanjem ekonomskih, društvenih i ličnih faktora (Slika 5). Primarna motivacija je želja za poboljšanje životnog standarda, što je naveo značajan dio potencijalnih iseljenika (32,4%). Oni takođe navode traganje za boljim šansama za zaposlenje (18,2%) i većim zaradama (14,8%), što pokazuje dominantnu želju za ekonomskim napredovanjem. Pored finansijskih razmatranja, znatni dio takođe identifikuje pristup boljem obrazovanju kao ključni razlog za iseljenje (11,0%). Ovi faktori, između ostalih, otkrivaju širu težnju za ličnim razvojem i poboljšanim društveno-ekonomskim rezultatima u inostranstvu.

Među onima koji razmišljaju o iseljenju, 22,2% planiraju da ostanu u inostranstvu najmanje jednu deceniju.

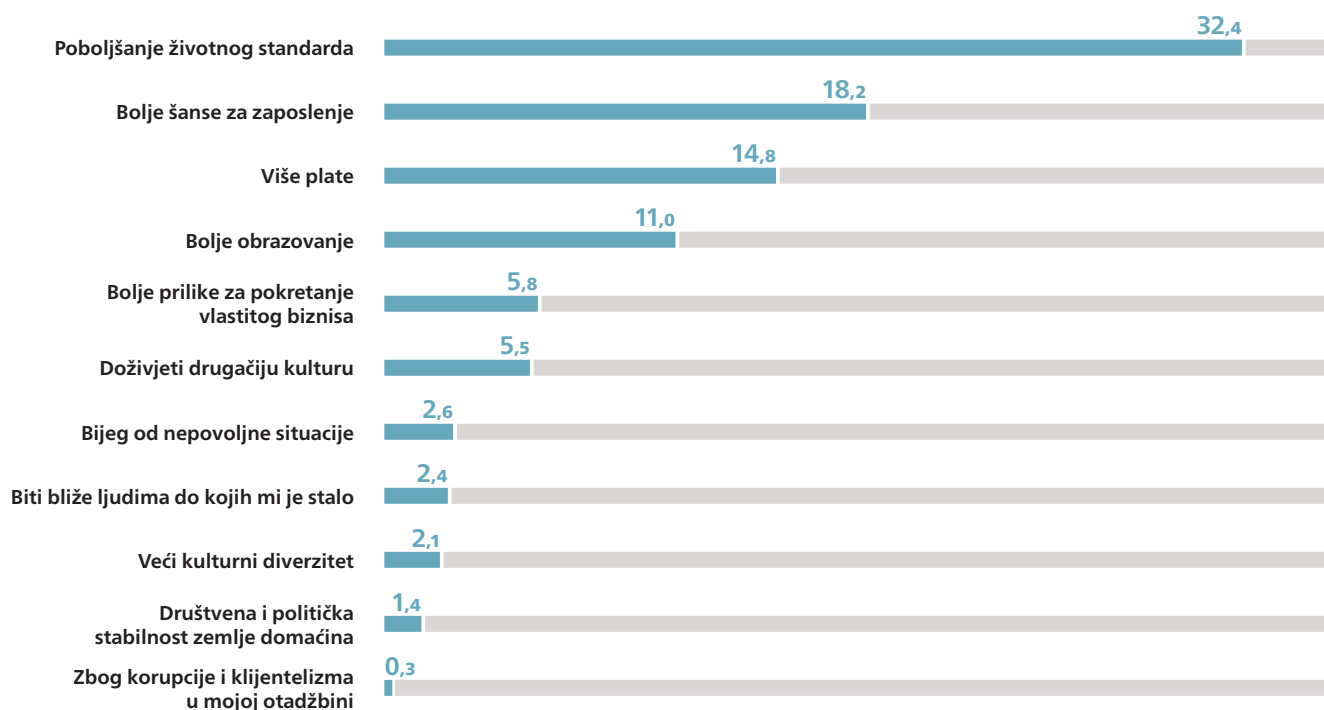
Slika 4 **Želja za emigriranjem među mladima u Crnoj Gori (u %)**

Koliko jaka je vaša želja da se preselite u neku drugu zemlju na period duži od šest mjeseci (emigriranje)?



Slika 5 **Glavni razlozi za preseljenje u neku drugu zemlju (u %)**

Koji je glavni razlog zbog kojeg biste se preselili u neku drugu zemlju?



Glavni nalazi

- 1.** 41,5% ispitanika je barem na neki način angažovano na tržištu rada, od onih sa povremenim poslovima do pojedinaca koji imaju ugovore na određeno ili neodređeno vrijeme.
- 2.** 13,8% je prijavilo da je nezaposleno i da aktivno traži posao, dok je 32,7% ispitanika nezaposleno ali trenutno na traži aktivno posao.
- 3.** Kumulativno 61,6% ispitanika smatra da je stručnost veoma važna ili uglavnom važna za nalaženje posla.
- 4.** 42,5% takode smatra veze sa ljudima na pozicijama moći veoma važnim ili uglavnom važnim faktorom za nalaženje posla, navodeći prihvatanje preovlađujuće prakse klijentelizma i kronizma u zemlji.
- 5.** 32,8% percipira članstvo u političkoj partiji važnim faktorom za nalaženje posla.
- 6.** 45,8% mladih ljudi ima barem umjerenu želju za preseljenjem u neku drugu zemlju na period duži od 6 mjeseci, dok 36,5% nema nikakvu želju za iseljenjem.
- 7.** Kod onih koji žele da emigriraju, motivacije su raznovrsne, ali sve ih pokreću ekonomski i društveni faktori, gdje 32,4% vjeruje da će poboljšati svoj životni standard, 18,2% navodi šanse za zaposlenje, 14,8% navodi težnju za ekonomskim napredovanjem, dok 11,0% teži boljem obrazovanju.

6. Porodica i planovi za budućnost

Shvatanje presjeka između porodičnih odnosa, planova za budućnost i kulturnih vrijednosti među mladima je od suštinskog značaja za istraživanje njihovih težnji i životnih izbora.

U smislu porodičnih odnosa, gotovo polovina ispitanika (49,0%) prijavljuje veoma pozitivan odnos sa svojim roditeljima, dok 45,6% bilježe povremene razmirice uprkos generalno dobrog slaganja. Mali dio (4,3%) prijavljuje česta neslaganja sa svojim roditeljima.

24% mladih u Crnoj Gori smatra da je nevinost veoma ili prilično važna prilikom odabira partnera/ke

Značajna većina, koja obuhvata 69,2% ispitanika, iskazuje namjeru ili želju da ima djecu u nekom trenutku svog života, dok manjina od 3,8% definitivno kaže da ne planira imati djecu. Upitani o poželjnom broju djece, ispitanici navode srednju vrijednost 3, sa odgovorima koji idu sve do 11 djece. Srednja dob u kojoj ispitanici predviđaju da dobiju prvo dijete je 28 godina.

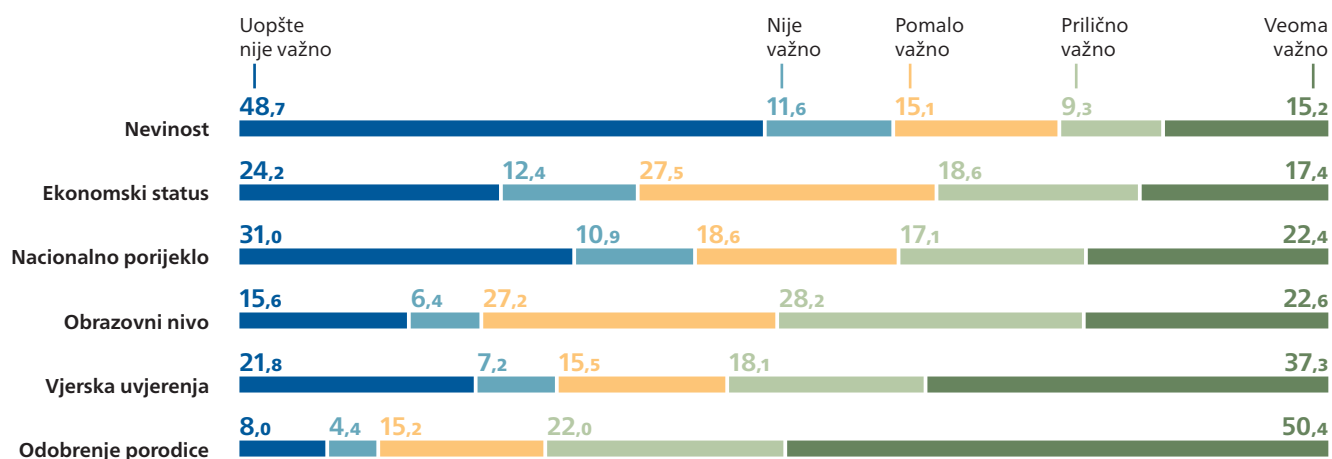
Studija takođe otkriva da značajna većina ispitanika (72,4%) smatra da je odobrenje porodice značajno prilikom izbora partnera, naglašavajući važnost očekivanja porodice (Slika 6). Pored toga, vjerska uvjerenja partnera su takođe faktor od suštinskog značaja, sa 56,4% ispitanika koji navode njegov značaj kod izbora partnera. To otkriva značajan nivo konzervativnosti mladih po pitanju multikulturalizma i različitosti, ali i nedostatak društvene zatvorenosti među različitim etničkim grupama. Osim toga, nacionalno porijeklo je istaklo 39,5% ispitanika, koji su još istakli socijalnu distancu između različitih etničkih ili vjerskih grupa.

Između ostalih faktora, navedenih kao važnih su nivo obrazovanja, koji je navelo 50,8% ispitanika, kao i ekonomski status (36%). Otprilike jedan od četiri ispitanika (24,5%) prijavio je nevinost za važan faktor kod izbora partnera, što otkriva određeno insistiranje na tradicionalnim vrijednostima i normama vezano za očekivano seksualno ponašanje.

Ispitanici imaju tendenciju da iskazuju visoki nivo optimizma u vezi svoje budućnosti, gdje 81% vjeruje da će njihova lična budućnost biti bolja nego što je njihovo sadašnje stanje, te da će prevazići svoje trenutne okolnosti, što ukazuje na podijeljeno vjerovanje među mladima u lični rast i unaprijeđenje.



Slika 6 Faktori koje mladi u Crnoj Gori smatraju važnim prilikom odabira partnera (u %)



Glavni nalazi

1. Otprilike jedan od dva ispitanika (49,0 %) prijavljuje veoma pozitivan odnos sa svojim roditeljima, dok 45,6 % bilježe povremene razmirice usprkos generalno dobrom slaganju, a 4,3 % prijavljuje česta neslaganja sa svojim roditeljima.

2. 69,2 % ispitanika izražava namjeru ili želju da ima djecu u nekom trenutku u svom životu, dok manjina od 3,8 % definitivno navodi da ne planira da ima djecu.

3. 72,4 % smatra odobrenje porodice važnim prilikom odabira partnera.

4. 56,4 % smatra vjerska uvjerenja važnim faktorom kod odabira partnera; 50,8 % smatra da je obrazovanje važan faktor kod izbora partnera, 39,5 % vidi nacionalno porijeklo kao takođe važan faktor i konačno 36 % pridaje značaj ekonomskom statusu.

5. 81 % vidi svoju ličnu budućnost boljom od aktuelne.

7. Opšte vrijednosti, stavovi i percepcije

Ovo poglavlje se bavi raznim pitanjima iz ankete, ali generalno onima koja se tiču dobrobiti mladih ljudi, njihovih percepcija o društvenim vrijednostima ili konceptima koje smatraju veoma važnim u svom životu, kao i strahova i briga sa kojima se suočavaju vezano za društveno-ekonomsku ili političku situaciju.

Znatna većina ispitanika (70,8%) prijavljuje da je srećna, relaksirana i motivisana gotovo svakog dana ili većinu dana, što ukazuje na generalno pozitivno emocionalno stanje među ispitanicima. S druge strane, manjina ispitanika (4,6%) prijavljuje da se gotovo svakoga dana ne osjeća dobro, što ukazuje da još uvijek postoji jedan broj ispitanika koji možda zahtijevaju dodatnu podršku u životu. Kada su suočeni sa stresom, mehanizmi borbe sa istim variraju: 26,5% se obično izoluje, 31,8% jednostavno čeka da određena situacija prođe, dok ostalih 31,2% više voli da porazgovara sa prijateljima. Ovi nalazi sugerišu da postoje različiti pristupi upravljanju stresom, uz značajno oslanjanje na društvenu podršku i strategije pasivnog suočavanja.

Anketa je istražila životne prioritete ispitanika (Slika 7), otkrivši da znatna većina (83%) gleda na nezavisnost kao na veoma važnu ili uglavnom važnu stvar u njihovim životima. Slično tome, preuzimanje odgovornosti je veoma visoko ocijenjeno od strane 80% ispitanika, što ukazuje na jaki naglasak na njihovoj ličnoj odgovornosti. Svijest o zdravlju je, zanimljivo, takođe dominantna, sa 70% mladih koji smatraju da je zdrava ishrana veoma važna ili uglavnom važna. To je u skladu sa prethodnim istraživanjima, kao što je studija koju je sproveo Meixer et al. (2024), a koja je ustanovila da Generacija Z u Evropi pokazuje značajnu preferencu za alternative mesu na biljnoj bazi i ima pozitivnu percepciju vezano za organsku proizvodnju.

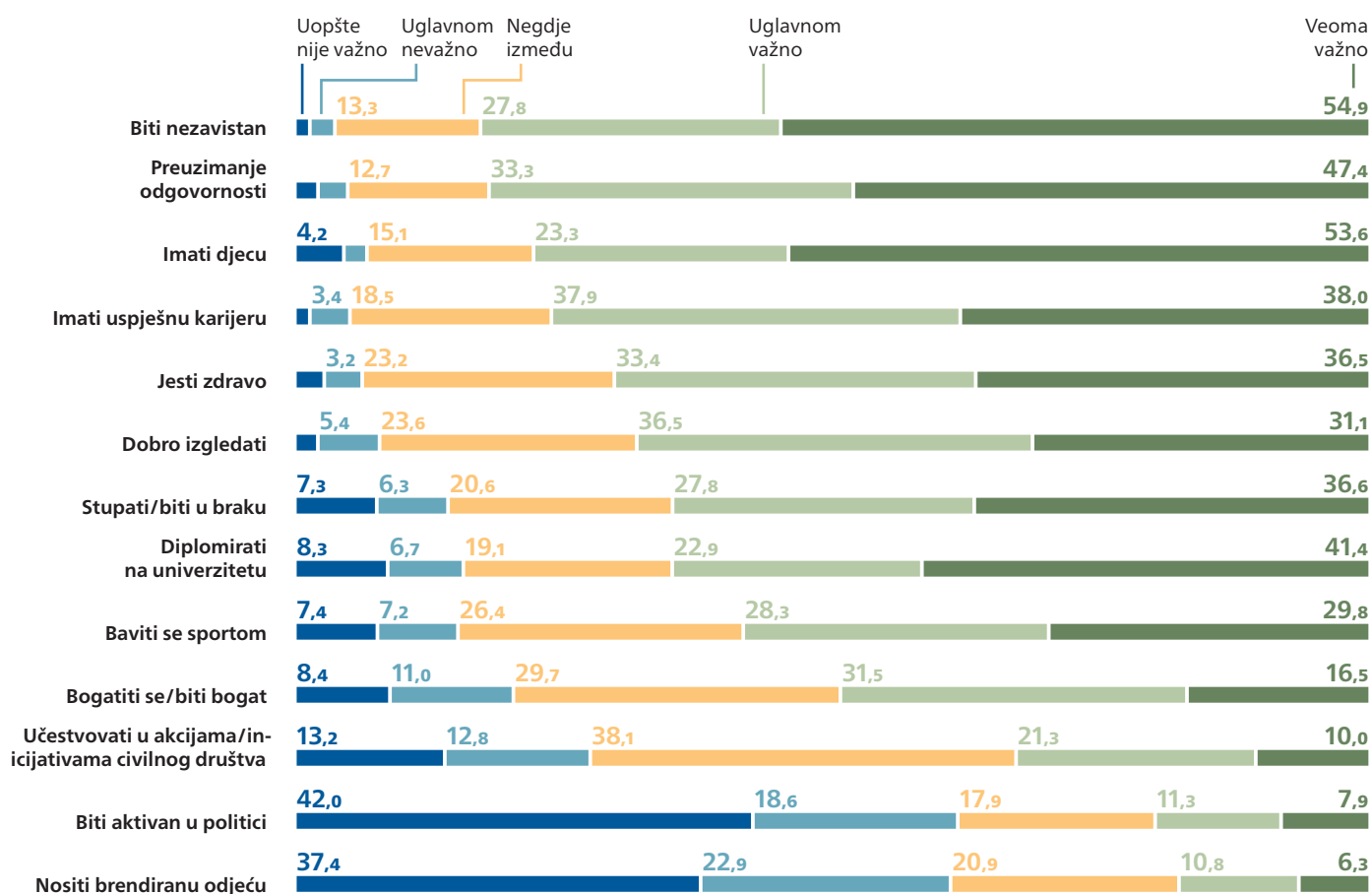
Dostignuti nivo obrazovanja je još jedan ključni prioritet, sa 64% ispitanika koji smatraju univerzitetsku diplomu veoma ili uglavnom važnom. S druge strane, politički angažman i konzumerizam su manje prioritetni, budući da samo 19% ispitanika smatra da je biti aktivan u politici nešto što je veoma ili uglavnom važno, a tek 17% sličan značaj pridaje nošenju markirane odjeće.

Od ispitanika se tražilo da identifikuju pitanja koja percipiraju kao najznačajnijim izazovima sa kojima će se Crna Gora suočiti u narednoj deceniji. Nalazi ukazuju na jaku zabrinutost za društveno-ekonomska pitanja, sa nezaposlenošću istaknutom od strane 58,9% ispitanika kao najvažnije pitanje za budućnost (Slika 8). Jednaki udio ispitanika je takođe identifikovao emigraciju kvalifikovanih radnika kao glavnu brigu, pokazujući zabrinutost za odliv mozgova i njegov uticaj na razvoj zemlje.



Slika 7 **Mišljenja i stavovi među mladima u Crnoj Gori (u %)**

Koliko su sljedeće stavke važne za vas?

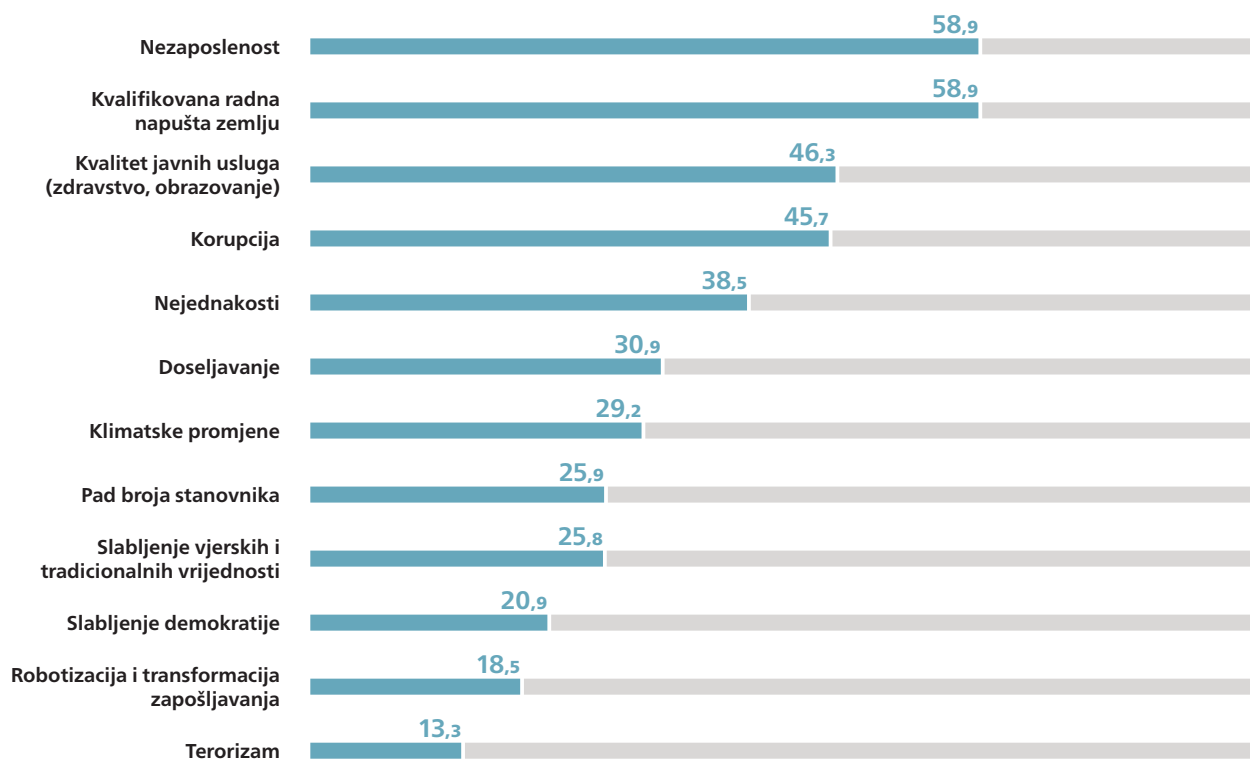


Kvalitet javnih usluga, posebno u zdravstvu i obrazovanju, je druga značajna briga, sa 46,3% ispitanika koji to navode kao glavno pitanje. Korupcija je takođe zabrinjavajuća, sa 45,7% ispitanika koji je prepoznaju kao ključni izazov za nadolazeću deceniju. Korupcija se često prijavljuje kao oblast ranjivosti za Crnu Goru (UNODC, 2011), čija velika prevalenca predstavlja barijeru za djelotvorno upravljanje i povjerenje javnosti. Postoji statistički značajan odnos između stava prema korupciji kao jednog pitanja i aktuelnog nivoa obrazovanja, gdje ispitanici koji su angažovani na višim nivoima obrazovanja obično češće vide korupciju kao problem.

Pitanja nejednakosti i useljenja su takođe značajna, sa 38,5% i 30,9% ispitanika koji ih smatraju potencijalnim velikim problemima. Prepoznavanje nejednakosti i useljenja kao velike probleme ukazuje na svijest o društvenoj koheziji i demografskim promjenama. Pored toga, gotovo trećina (29,2%) mladih ljudi smatra klimatske promjene jednim od najvećih izazova sa kojima će se Crna Gora suočiti u budućnosti. Briga za klimatske promjene, premda manje izražena od društveno-ekonomskih pitanja, naglašava rastući značaj ekološke održivosti u javnom diskursu među mladim generacijama.

Slika 8 **Najvažnija pitanja u narednoj deceniji po mišljenju mladih u Crnoj Gori (u %)**

Koji od sledećih problema mislite da će biti najveći u Vašoj zemlji u narednoj deceniji?



Na primjer, prethodno istraživanje je pokazalo da su mladi ljudi obično ključni akteri kod podizanja svijesti o klimatskim promjenama, podržavajući obnovljive izvore energije, usvajanje ekološki prihvatljivih praksi i druge aktivnosti vezane za životnu sredinu (UNFCC, 2023). Postoji statistički

Ova studija takođe otkriva nekoliko preovlađujućih strahova i briga među ispitanicima, bacajući svjetlo na ključna pitanja koja utiču na njihov osjećaj sigurnosti i dobrobiti (Slika 9). 85,4 % ispitanika prijavljuje da ih loš sistem zdravstvene zaštite brine ili plaši puno ili donekle. Strah od nemanja posla je veoma dominantan, sa 80,3 % ispitanika koji iskazuju znatnu brigu ili strah od nezaposlenosti. To naglašava ključni značaj sigurnosti zaposlenja u životima ispitanika što odražava šire ekonomske brige.

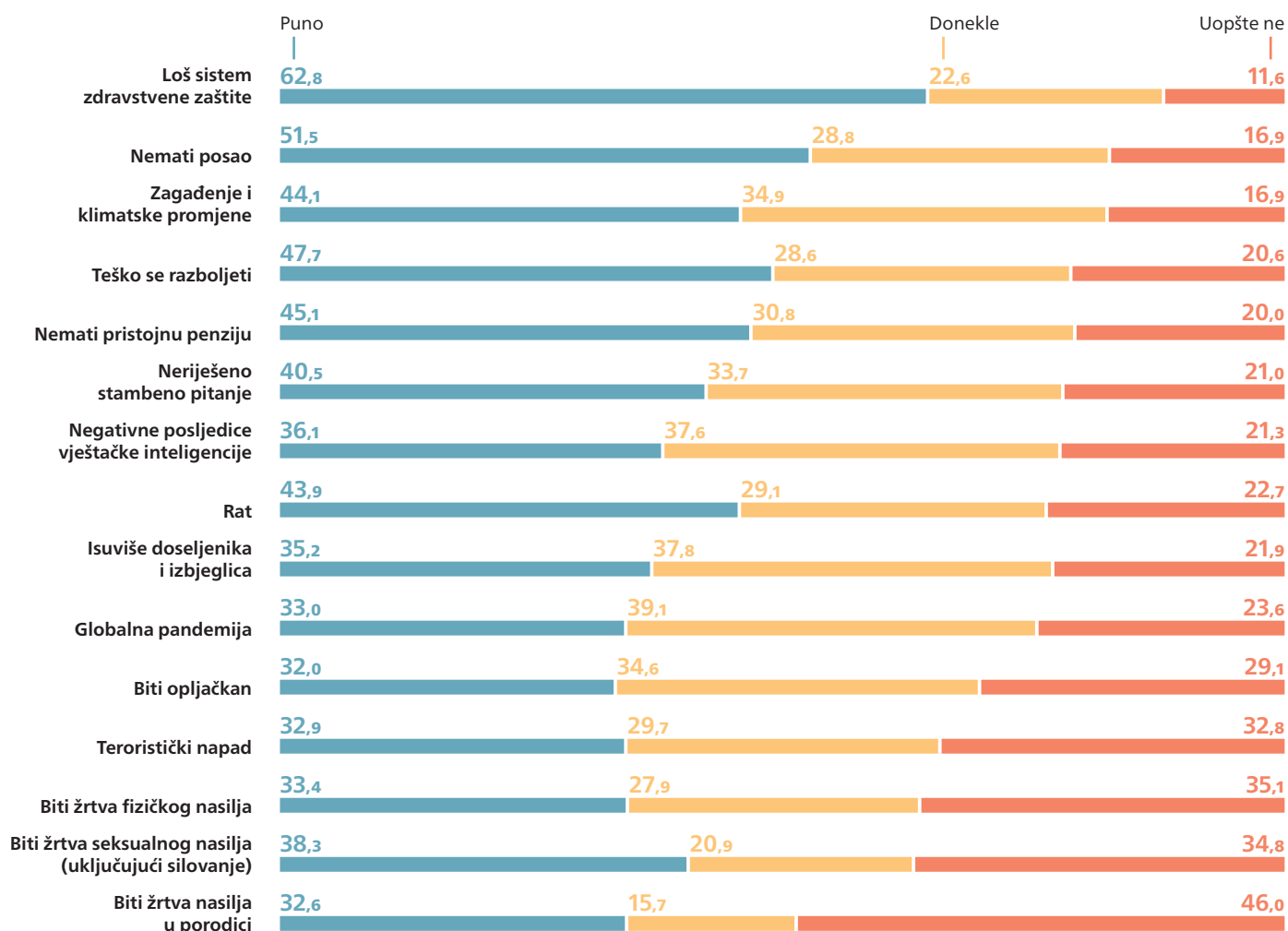
43 % onih koji pohađaju master ili doktorske studije smatra da će klimatske promjene biti najveći problem u narednoj deceniji

značajan odnos između označavanja klimatskih promjena kao najvećim problemom i aktuelnog nivoa obrazovanja. 42,9 % ispitanika koji trenutno pohađaju master ili doktorske studije smatraju da će klimatske promjene biti najveći problem u deceniji koja dolazi, dok 78 % onih koji trenutno pohađaju osnovnu i srednju školu ne vide klimatske promjene kao najveći problem.

Na sličan način, klimatske promjene su velika briga, sa 79 % ispitanika koji navode da ih one brinu ili plaše. Ovaj visoki nivo zabrinutosti ukazuje na rastuću svijest i brigu o pitanjima vezanim za životnu sredinu i njihovom potencijalnom uticaju na buduće generacije. Ova ekološka svijest se dalje posmatra kroz njihov odnos prema vladinim ograničenjima vezano za potrošnju koja imaju za cilj zaštitu životne sredine.

Slika 9 Strahovi i zabrinutost među mladima u Crnoj Gori (u %)

Do koje mjere ste uplašeni ili zabrinuti u odnosu na sljedeće stvari?

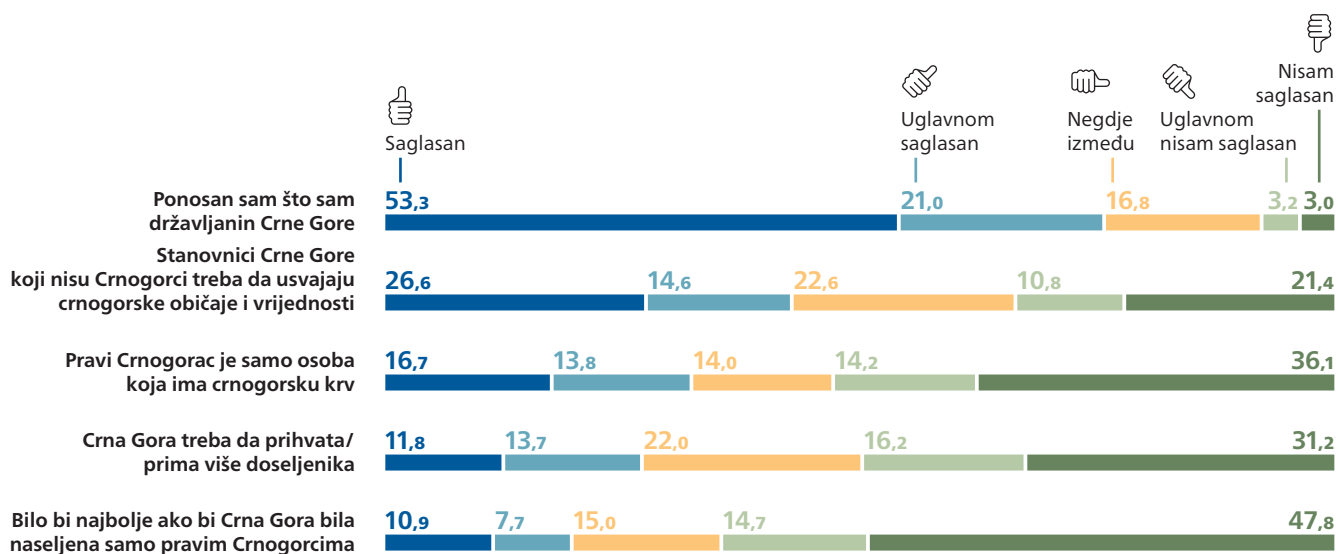


Tako, 41,9 % je saglasno da Vlada treba da ograniči potrošnju, kao što je ukidanje korišćenja starih vozila, u cilju zaštite životne sredine.

Pored toga, strah od obolijevanja od teške bolesti je jako rasprostranjen, sa 76,3 % ispitanika koji izražavaju znatnu zabrinutost u vezi sa svojim zdravljem. To je u skladu sa širim strahovima vezanim za javno zdravlje, posebno u kontekstu skorašnjih globalnih zdravstvenih kriza. Preveliki broj useljenika i izbjeglica je zabrinjavajuća stvar za 73 % ispitanika što bi se moglo odraziti na visoki nivo protiv-useljeničkih osjećaja među mladim ljudima u zemlji.

Studija takođe istražuje nacionalne osjećaje i nacionalni identitet mladih. Kada je riječ o nacionalnim osjećajima prema Crnoj Gori EU, anketa otkriva da se 63,3 % ispitanika snažno ili potpuno identifikuju kao Crnogorci (Slika 10). Za razliku od toga, manji procenat, 43,5 % sebe vidi kao Evropljane, a 15,4 % ispitanika se uopšte ne osjeća Evropljanima. Pored toga, ispitanicima su ponuđeni iskazi za koje se od njih tražilo da iskažu svoj nivo saglasnosti. Tako, 74,3 % ispitanika se uglavnom ili u potpunosti osjeća ponosnim što su državljani Crne Gore. Pored toga, 25,5 %, što je jedna četvrtina svih ispitanika, je saglasno ili uglavnom saglasno da bi Crna Gora trebalo da prihvati više useljenika u zemlju.

Slika 10 Nacionalistički stavovi među mladima u Crnoj Gori (u %)



S druge strane, iskazi „Bilo bi najbolje kada bi Crna Gora bila naseljena samo Crnogorcima“ i „pravi Crnogorac je samo ona osoba koja ima crnogorsku krv“, kao i „ne-Crnogorci koji žive u Crnoj Gori treba da usvajaju crnogorske običaje“ su posebno složeni u raznolikoj zemlji kakva je Crna Gora. Prema popisu iz 2011. godine, samo 45 % se identifikovalo kao Crnogorci, dok se 29 % identifikovalo kao Srbi, 8,6 % kao Bošnjaci, 4,9 % kao Albanci. Zbog ovog raznolikog nacionalnog sastava, svako uzorkovanje kvota će takođe imati zastupljene različite nacionalne identitete, tako da ispitanici koji se ne identifikuju kao Crnogorci gledaju drugačijim očima na ove iskaze, zbog čega vrijednosti mogu biti niže (Slika 10).

Anketa otkriva značajnu prevalencu vjerovanja u zavjere među ispitanicima, sa 41 % koji su u potpunosti ili uglavnom saglasni sa tim da su neke bolesti, kao što je COVID-19, stvorila tajna društva utičući na vlade da ih koriste kao oružje. Ovo ukazuje na činjenicu da značajan dio populacije mladih vjeruje u teorije zavjere vezano za javno zdravlje. Štoviše, jedna četvrtina (25,4 %) ostaje neodlučna, pozicionirajući se „negdje između“ potpunog slaganja i neslaganja, što sugerira da postoji takođe znatni nivo nesigurnosti u vezi sa takvim teorijama.

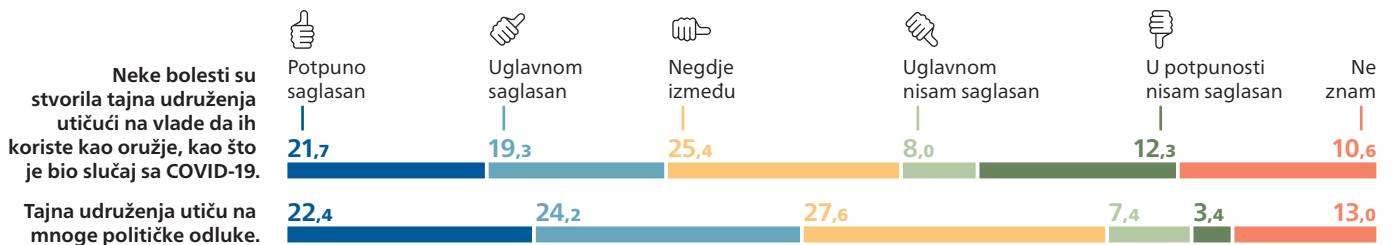
Samo 20,3 % se u potpunosti ili uglavnom ne slaže sa tom konstatacijom, što ukazuje na relativno mali dio populacije koja čvrsto odbacuje ove teorije zavjere.

Pored zavjera vezanih za zdravlje, 46,6 % ispitanika je u potpunosti ili uglavnom saglasno da tajna društva utiču na mnoge političke odluke. Slično sa prethodnim iskazom, 27,6 % ispitanika je neodlučno. Samo 10,8 % se u potpunosti ili uglavnom ne slaže sa tim iskazom, ističući manjinu koja odlučno odbacuje takva vjerovanja o zavjerama (Slika 11).

Ovi nalazi pokazuju zabrinjavajući trend nepovjerenja u nauku i zvanične narative među mladim ljudima. Bavljenje ovim vjerovanjima u zavjere je od suštinskog značaja za javno zdravlje i političku stabilnost, budući da ona imaju negativne posljedice po napore na upravljanju zdravstvenim krizama, ali takođe utiče i na procese donošenja političkih odluka koji bi mogli biti zasnovani na visokoj prevalenci dezinformisanja. Napori na unaprjeđenju javnog obrazovanja, transparentnosti i komunikacije od strane organa vlasti mogu pomoći u ublažavanju uticaja takvih vjerovanja. Od onih koji u potpunosti vjeruju u zavjere vezane za javno zdravlje, 43,1 % nisu trenutno uključeni ni u kakav vid obrazovanja ili obuke, dok je 21,1 % u osnovnoj ili srednjoj školi.

Slika 11 Vjerovanja među mladim ljudima u Crnoj Gori u zavjeru (u %)

Koliko ste saglasni sa sljedećim stavovima?



Među onima koji u potpunosti vjeruju u zavjere tajnih udruženja, 40,2% nije uključeno u obrazovanje ili obuku, dok 23,2% studira na osnovnim studijama, a 15,2% je u osnovnoj ili srednjoj školi.

Anketa takođe otkriva obrasce prisustvovanja vjerskim službama među ispitanicima. Manjina od 13,5% prijavljuje da nikad ne prisustvuje vjerskim službama, što ukazuje na to da bi ovaj segment populacije mogao biti sekularan. S druge strane, značajniji dio, 33,9% prisustvuje vjerskim službama barem jednom mjesečno, što odražava značajan nivo redovnog vjerskog angažovanja.

Glavni nalazi

- 70,8% ispitanika prijavljuje da se osjeća srećno, opšuteno i motivisano gotovo svakog dana ili većinu dana.
- Kada su suočeni sa stresom, mehanizmi borbe variraju: 26,5% se obično izoluje, 31,8% samo čeka da takva situacija prođe, dok ostalih 31,2% više voli da o tome razgovara sa prijateljima.
- 83% gledaju na nezavisnost ili kao na veoma važnu stvar ili uglavnom važnu stvar u njihovim životima. Preuzimanje odgovornosti veoma visoko vrednuje 80% ispitanika, sa 70% mladih koji smatraju da je zdrava ishrana veoma važna ili uglavnom važna.

4. Među pitanjima koja zastrašuju ili zabrinjavaju ispitanike, najdominantnija su ona vezana za loš sistem zdravstvene zaštite, nemanje posla, zagađenje i klimatske promjene, te obolijevanje od teške bolesti.

5. Ispitanici uglavnom pokazuju svijest o životnoj sredini, sa 79% ispitanika koji navode da ih klimatske promjene zabrinjavaju ili plaše, a 41,9% je saglasno da bi Vlada trebalo da ograniči potrošnju, na primjer insistiranjem na korišćenju starih vozila, u cilju zaštite životne sredine.

6. Značajni dio ispitanika ima tendenciju da vjeruje u teorije zavjere vezano za javno zdravlje i tajna udruženja. 46,6% ispitanika je u potpunosti ili uglavnom saglasno da tajna udruženja utiču na mnoge političke odluke, dok je 41% u potpunosti ili uglavnom saglasno sa tim da su neke bolesti, kao što je COVID-19, stvorila tajna udruženja utičući na vlade da ih koriste kao oružje.

7. Kada je riječ o prisustvovanju ispitanika vjerskim službama, 13,5% prijavljuje da nikada ne prisustvuje vjerskim službama, dok 33,9% prisustvuje vjerskim službama barem jednom mjesečno.

8 ■ Politički stavovi i učešće

Generalno se pokazalo da učešće mladih u društvu pozitivno utiče na društveni razvoj i demokraciju (Checkoway, 2011). Naša anketa otkriva zabrinjavajući trend vezano za politički angažman među mladim ljudima u Crnoj Gori. Značajan dio ispitanika, 48,8% prijavljuje da je ili potpuno nezainteresovano ili uglavnom nezainteresovano za politiku. Nasuprot tome, samo 20,1% ispitanika tvrdi da je veoma zainteresovano ili uglavnom zainteresovano za politiku. Ovaj nedostatak interesovanja je dalje ilustrovan kroz dodatne anketne odgovore. Na primjer, polovina ispitanika (48,8%) ne bi prihvatila neki politički položaj, dok tek 32,9% navodi da bi zdušno prihvatili takvu ulogu. Pored toga, 69,1% ispitanika nije nikada potpisalo neku političku peticiju ili podržalo neki politički apel na Internetu. Nadalje, 44% nije nikada učestvovalo u demonstracijama, uz dodatnih 22,9% koji navode da još nisu učestvovali ali da bi u budućnosti bili voljni da učestvuju.

Uprkos opštoj nezainteresovanosti, neki ispitanici jesu angažovani u raznim formama političkog i društvenog aktivizma. Približno jedna trećina ispitanika (30,8%) je učestvovala u volonterskim aktivnostima ili aktivnostima organizacija civilnog društva.

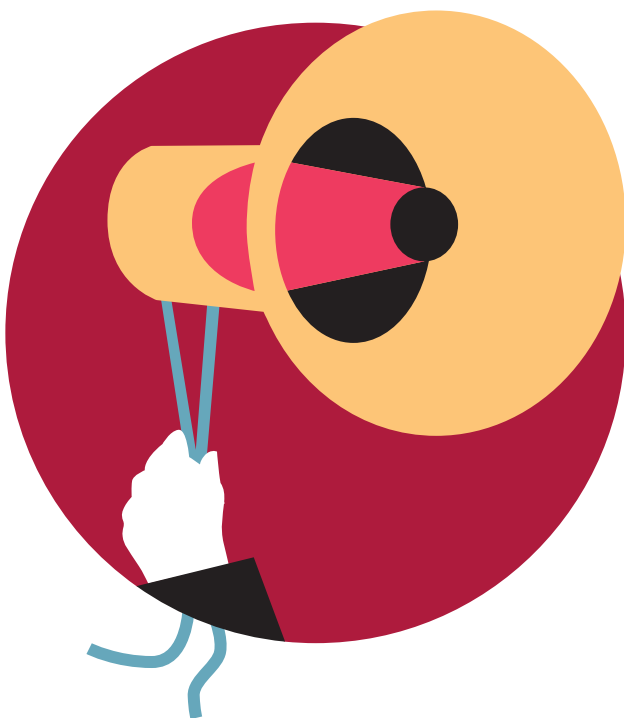
Pored toga, 14,2% je prestalo kupovati proizvode iz političkih ili ekoloških razloga, 13,2% je učestvovalo u političkim aktivnostima preko Interneta, a 14,6% je radilo sa nekom političkom partijom ili političkom grupom.

Samoprocjena političkog znanja među ispitanicima otkriva umjereni nivo razumijevanja. Na skali od 1 (Ne znam ništa o politici) do 5 (Znam puno o politici), srednja vrijednost je 3.

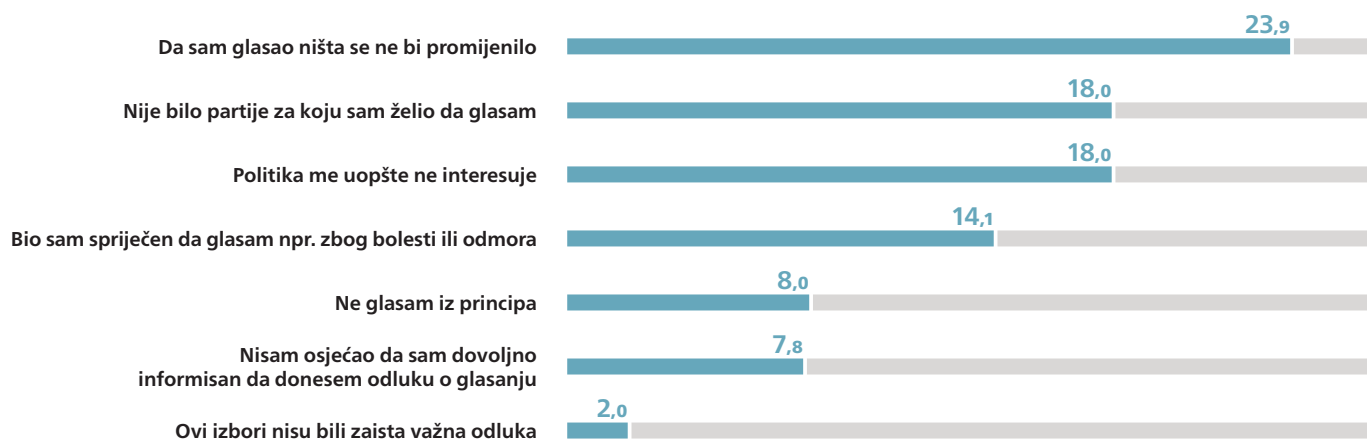
Premda su prethodni podaci otkrili određenu nezainteresovanost za politiku, sljedeći podaci otkrivaju da među mladima ipak postoji zabrinutost vezano za politiku. Oni iskazuju nezadovoljstvo zastupljenošću interesa mladih u politici. Više od polovine (57,3%) vjeruje da interesi mladih ljudi nisu uopšte ili su slabo zastupljeni u politici, dok samo 8,4% vjeruje da su njihovi interesi veoma dobro ili prilično dobro zastupljeni. Uprkos tome, nešto preko polovine ispitanika (56,8%) je prijavilo da je glasalo na posljednjim izborima. Od onih koji nisu glasali, 31,1% u to vrijeme nisu imali pravo glasa, a 10,1% je odabralo da ne glasa uprkos toga što su imali pravo.

Blizu četvrtine ispitanika koji nisu glasali na posljednjim izborima je osjećalo da njihov glas ne bi ništa promijenio, 18% je prijavilo da nije bilo partije za koju bi željeli da glasaju, a drugih 18% je navelo nedostatak interesovanja za politiku. Nadalje, 8% je navelo da je neizlaženje na glasanje njihovo životno načelo (Slika 13).

Gornji nalazi sugerišu potrebu za angažovanjem mladih ljudi u političkom procesu i posvećivanjem pažnje njihovim zabrinutostima. Unaprjeđenje političke edukacije, promovisanje građanskog angažovanja, te osiguranje da se čuju glasovi mladih ljudi u političkom diskursu su neki od mogućih koraka u tom procesu.



Slika 12 Glasačko ponašanje mladih u Crnoj Gori tokom posljednjih izbora (u %)



Od ispitanika se tražilo da daju svoju percepciju o moći koju imaju crkve i vjerske institucije koristeći Likertovu skalu koja ima raspon od „previše moći“ do „premalo moći“. Rezultati pokazuju različita

S druge strane, vjerovanje ispitanika u to da je moć vjerskih institucija odgovarajuća ili nedovoljna upućuje na trend podrške za jače vjersko uključivanje u društvena pitanja. Ova polarizacija u percepcijama može odražavati prikrivenu napetost između sekularnih i vjerskih vrijednosti unutar crnogorskog društva.

49% mladih u Crnoj Gori ne bi prihvatilo političku funkciju

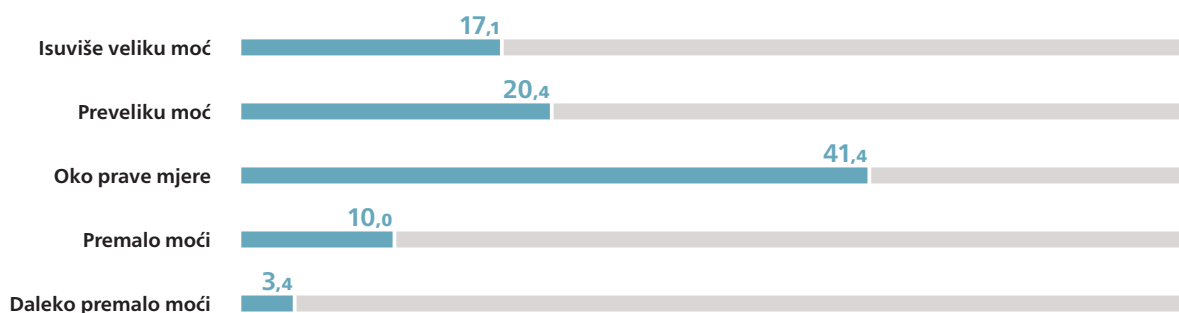
mišljena po ovom pitanju (Slika 13). Kumulativno, više od trećine ispitanika (37,5%) vjeruje da crkve i vjerske organizacije imaju daleko previše ili previše moći. Nasuprot tome, 41,4% ispitanika osjeća da ove institucije imaju negdje pravi nivo moći. Međutim, 13,4% ispitanika smatra da ove institucije nemaju dovoljno moći. Ovi nalazi pokazuju značajan jaz među javnim mnijenjem po pitanju sekularnosti zemlje. Na primjer, percepcija da crkve imaju pretjeranu moć sugeriše zabrinutost u vezi potencijalnog prekoračenja vjerskog uticaja u javnom i političkom životu.

Postoji jasna preferenca za državni intervencionizam za rješavanje pitanja socijalne zaštite. Značajna većina, 77,4% vjeruje da bi Vlada trebalo da preuzme veću odgovornost kako bi osigurala da budu zadovoljene svačije osnovne potrebe.

U smislu povjerenja u različite organizacije, mladi ljudi generalno imaju niski nivo povjerenja u javne institucije ali pokazuju znatno povjerenje u svoje vjerske organizacije (Slika 14). Konkretno, 58,7% ispitanika potpuno ili prilično puno vjeruje svojim vjerskim organizacijama. Među javnim institucijama, najviše se vjeruje vojsci, sa 37,7% ispitanika koji izražavaju potpuno ili značajno povjerenje. Nasuprot toga, političke partije i mediji dobijaju najmanje povjerenja, sa tek 13,9% i 15,8% ispitanika koji im vjeruju u potpunosti ili prilično puno.

Slika 13 Stavovi o snazi vjerskih institucija među mladima u Crnoj Gori (u %)

Da li mislite da crkve i vjerske organizacije u ovoj zemlji imaju previše moći ili premalo moći?



Vidimo da povjerenje u međunarodne organizacije varira, sa 22,4 % mladih ljudi koji iskazuju potpuno ili znatno povjerenje u NATO, te 37,3 % onih koji navode sličan nivo povjerenja u Evropsku uniju. Cilj ove ankete je bio da se sveobuhvatnije istraži percepcija Evropske unije od strane mladih, tako smo ponudili više različitih vrijednosti unutar EU i Crne Gore kao kontrast, gdje su ispitanici označavali koliko su dobre ili loše ove vrijednosti bile u EU ili u Crnoj Gori.

Na primjer, gotovo polovina svih ispitanika (48,0 %) vjeruje da je situacija sa zapošljavanjem u Crnoj Gori ili veoma loša ili loša, dok samo 7,8 % vjeruje da je situacija ista i u EU. Ovdje vidimo da mladi ljudi možda percipiraju EU kao region sa više šansi, koje njima nedostaju u njihovoj zem-

Značajna većina ispitanika, 71,1 % vjeruje da bi Crna Gora trebalo da se priključi Evropskoj uniji (EU), dok se 17,5 % protivi ovoj ideji, a oko 10 % nije izrazilo svoj stav po tom pitanju (Slika 16). Ova jaka podrška članstvu u EU ukazuje na značajno naganjanje mladih ljudi ka evropskim integracijama. Vjerovanje da bi priključenje EU moglo donijeti ekonomske, političke i socijalne koristi Crnoj Gori možda pokreće ovaj pozitivni sentiment.

10 % ispitanika koji nisu iznijeli svoje mišljenje naglašava segment populacije koji je ili neodlučan ili indiferentan u vezi sa članstvom u EU, moguće zbog nedostatka informacija ili uključenosti u ovu temu.

Kumulativno uzevši, 80,3 % ispitanika vjeruje da ratno stanje iz 1990-ih nastavlja da ima značajan uticaj na situaciju i perspektivu mladih ljudi u regionu bivše Jugoslavije (Slika 17). Ova značajna većina ukazuje na to da za mlade ljude legat konflikata ima jaki uticaj na savremene društvene, ekonomske i političke uslove.

48 % mladih u Crnoj Gori smatra da je zapošljavanje ili veoma loše ili loše

lji, kako je navedeno u nekoliko drugih pitanja. 43,5 % ispitanika smatra da je vladavina prava u Crnoj Gori loša ili veoma loša, dok 15,6 % vjeruje da je isto i u EU, što ukazuje na to da se EU percipira kao pravičnija. Neke od drugih vrijednosti koje veliki broj ispitanika percipira kao veoma loše ili loše u Crnoj Gori su ekonomska dobrobit građana, lične slobode, rodna jednakost i bezbjednost.

Slika 14 Povjerenje u političke institucije među mladima u Crnoj Gori (u %)

Sve u svemu, u kojoj mjeri imate povjerenje u organizacije koje su navedene u nastavku?

	Nimalo	Malo	Donekle	Prilično puno	U potpunosti	Ne znam
Vjerskoj instituciji kojoj pripadate	12,5	4,5	14,3	20,4	38,3	3,6
Vojsci	14,0	10,9	32,6	24,2	13,5	3,7
Evropskoj uniji	18,0	13,3	25,4	22,9	14,4	4,6
Policiji	15,6	17,8	33,1	20,4	10,0	2,0
Organizacijama civilnog društva	12,8	17,3	34,7	20,9	5,7	7,2
Pravosuđu (sudovima)	20,3	22,3	31,0	17,4	5,5	2,8
Nacionalnoj vladi	20,2	21,5	30,5	17,7	5,0	4,0
Nacionalnom parlamentu	20,8	21,6	28,5	16,8	5,7	4,6
NATO-u	36,8	13,2	20,2	12,3	10,1	5,2
Lokalnoj upravi	26,0	19,0	28,8	13,5	8,3	3,2
Sindikatima	20,3	19,8	28,9	14,6	5,7	9,2
Medijima u vašoj zemlji	21,4	22,0	37,6	11,9	3,9	2,2
Političkim partijama	32,0	24,4	24,9	10,2	3,7	3,4

Ispitanici su takođe prijavili svoj optimizam u vezi sa mogućnošću permanentnog mira u regionu bivše Jugoslavije. Nešto preko jedne trećine (37,6%) osjećaju veliku dozu optimizma ili priličnu dozu optimizma u vezi sa ostvarenjem permanentnog mira, što ukazuje na značajan segment mladih koji imaju vjeru u potencijalnu dugoročnu stabilnost i sklad u ovom regionu. S druge strane, 22,2% odlučno nisu uopšte optimistični ili su prilično neoptimistični, što takođe odražava značajan nivo skepticizma i zabrinutosti vezano za budućnost.

Jedan od pet ispitanika (20,0%) smatra da bi ekonomski prosperitet bio ključni faktor u obezbjeđenju mira na Zapadnom Balkanu, ističući ulogu ekonomske stabilnosti i rasta u ublažavanju konflikta. Pored toga, 17,4% naglašava značaj osnaživanja obrazovnih pristupa bavljenju prošlosti, ističući potrebu za sveobuhvatnim obrazovanjem koje podstiče razumijevanje i sprječava ponovno izbijanje sukoba. Manji dio, 10,8% vjeruje da će evropske integracije društava Zapadnog Balkana osigurati permanentni mir, što odražava povjerenje u stabilizirajući uticaj evropskih institucija i koristi od jačeg političkog i ekonomskog usklađivanja sa EU.

38% se osjeća veoma ili prilično optimistično u vezi sa postizanjem trajnog mira u regionu bivše Jugoslavije

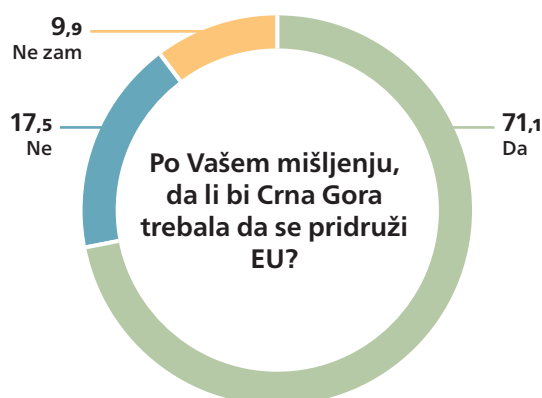
Da bi se osigurao mir, više od jedne trećine (36,0%) ispitanika vjeruje da sve strane koje su bile uključene u rat moraju prve preuzeti odgovornost, što sugerise da se priznavanje i odgovornost smatraju ključnim koracima u pravcu pomirenja i trajnog mira. To naglašava značaj bavljenja istorijskim uvredama i podsticanja kulture odgovornosti.

Slika 15 **Važne vrijednosti za mlade u Crnoj Gori (u %)**

Koliko je dobro ili loše, po vašem mišljenju, poštovanje vrijednosti navedenih u nastavku u crnoj gori i evropskoj uniji?

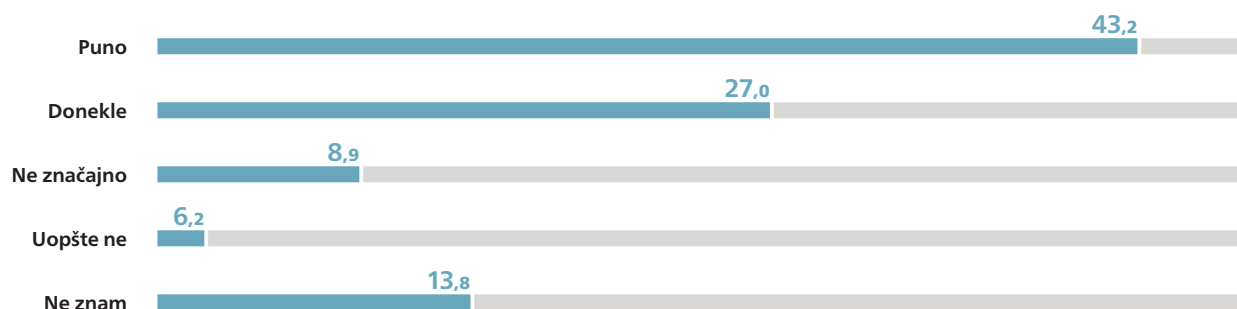
	Veoma loše	Loše	Negdje između	Dobro	Veoma dobro	Ne znam
Demokratija → Crna Gora	7,1	14,3	39,9	25,3	7,1	4,1
Evropska unija	6,0	4,0	17,4	38,7	23,5	7,1
Vladavina prava → Crna Gora	14,0	29,5	35,6	13,8	6,2	0,8
Evropska unija	8,6	7,0	21,8	38,6	16,3	6,1
Ljudska prava → Crna Gora	8,8	18,5	39,2	19,9	7,8	4,8
Evropska unija	5,7	7,5	25,7	27,3	23,0	8,2
Ekonomska dobrobit građana → Crna Gora	18,8	22,5	33,0	13,1	6,6	5,0
Evropska unija	5,0	4,1	21,4	33,7	25,2	8,0
Zapošljavanje → Crna Gora	19,7	28,3	30,8	11,7	5,2	4,3
Evropska unija	3,4	4,4	20,9	36,5	25,7	8,2
Društvena jednakost → Crna Gora	6,8	20,8	38,4	22,9	6,9	4,2
Evropska unija	3,4	11,2	25,0	35,9	13,5	11,0
Rodna ravnopravnost → Crna Gora	11,4	23,0	34,0	21,6	7,8	2,3
Evropska unija	6,7	8,1	27,3	36,4	18,1	3,4
Bezbijednost → Crna Gora	10,6	19,8	31,5	24,0	9,6	2,9
Evropska unija	4,8	9,2	26,2	32,8	17,8	7,7
Lične slobode → Crna Gora	9,0	26,1	31,3	21,6	10,3	1,7
Evropska unija	9,6	10,5	23,9	31,5	18,0	6,5

Slika 16 **Mišljenje mladih ljudi u Crnoj Gori o priključenju EU (u %)**



Slika 17 **Politički stavovi i učešće među mladima u Crnoj Gori (u %)**

Koliko je, prema vašem mišljenju, ratno stanje u 90-im godinama prošlog vijeka uticalo na situaciju i perspektivu mladih ljudi u zemljama nastalim nakon raspada zajedničke države?



Kada je riječ o regionalnoj mobilnosti mladih ljudi, 61,8% putuje unutar regiona često ili ponekad, što ukazuje na nivo regionalne mobilnosti koji bi mogao olakšati među-kulturnu razmjenu i razumijevanje, potencijalno doprinoseći naporima na izgradnji mira.

Po pitanju budućnosti crnogorskog društva, oko polovine ispitanika (50,9%) budućnost vidi boljom od sadašnjosti, što pokazuje oprezno optimistično stanovište među mladima. Ovaj optimizam bi mogao biti potpomognut angažovanjem mladih ljudi u proaktivnim naporima na unaprjeđenju društava i davanju doprinosa regionalnoj stabilnosti.

Glavni nalazi

- 1.** 48,8 % ispitanika prijavljuje da je ili potpuno nezainteresovano ili uglavnom nezainteresovano za politiku. Nasuprot tome, samo 20,1 % ispitanika tvrdi da je veoma zainteresovano ili uglavnom zainteresovano za politiku. 48,8 % ne bi prihvatilo neku političku funkciju, dok samo 32,9 % navodi da bi zdušno prihvatili takvu ulogu.
- 2.** 69,1 % ispitanika nikada nije potpisalo neku političku peticiju ili podržalo neki politički zahtjev na Internetu. Nadalje, 44 % nikada nije učestvovalo u nekim demonstracijama, sa dodatnih 22,9 % koji navode da još nisu učestvovali ali bi u budućnosti bili voljni učestvovati.
- 3.** Nešto preko polovine ispitanika (56,8 %) je prijavilo da je glasalo na posljednjim izborima. Od onih koji nisu glasali, 31,1 % u tom trenutku nije imalo pravo glasa, a 10,1 % je izabralo da ne glasa uprkos tome što su na to imali pravo. Gotovo četvrtina ispitanika koji nisu glasali na posljednjim izborima, a mogli su, osjećali su da njihov glas ne bi ništa promijenio, 18 % je prijavilo da nije bilo partije za koju bi željeli da glasaju, a drugih 18 % je navelo nedostatak interesovanja za politiku. Nadalje, 8 % je navelo da je neizlaženje na glasanje njihovo životno načelo.
- 4.** Kumulativno uzevši, više od trećine ispitanika (37,5 %) vjeruje da crkve i vjerske organizacije imaju daleko previše ili previše moći, 41,4 % ispitanika osjeća da je moć ovih institucija negdje na odgovarajućem nivou, dok 13,4 % ispitanika smatra da ove institucije nemaju dovoljnu moć.
- 5.** 58,7 % ispitanika vjeruje njihovim vjerskim organizacijama u potpunosti ili u velikoj mjeri. Među javnim institucijama, vojska je među onima kojima se najviše vjeruje, sa 37,7 % ispitanika koji iskazuju potpuno ili značajno povjerenje. Nasuprot tome, povjerenje prema političkim partijama i medijima je na najnižem nivou, sa tek 13,9 % i 15,8 % ispitanika koji im vjeruju potpuno ili u priličnoj mjeri.
- 6.** Značajna većina, 77,4 % vjeruje da bi Vlada trebalo da preuzme više odgovornosti kako bi osigurala da svačije osnovne potrebe budu zadovoljene.
- 7.** Značajna većina ispitanika, 71,1 %, vjeruje da bi Crna Gora trebalo da se priključi Evropskoj uniji (EU), dok se 17,5 % protivi toj ideji, a oko 10 % nije izrazilo svoj stav po tom pitanju.
- 8.** Kumulativno uzevši, 80,3 % ispitanika vjeruje da ratno stanje iz 1990-ih nastavlja da ima značajan uticaj na situaciju i perspektivu mladih u regionu bivše Jugoslavije.
- 9.** Kako bi se osigurao trajni mir u regionu, više od trećine (36 %) ispitanika vjeruje da sve uključene strane moraju prvo preuzeti odgovornost, 20 % smatra da bi ekonomski prosperitet bio ključni faktor za obezbjeđenje mira na Zapadnom Balkanu, 17,4 % naglašava važnost osnaživanja obrazovnih pristupa po pitanju suočavanja sa prošlošću, a 10,8 % vjeruje da će integracija društava Zapadnog Balkana u EU osigurati trajni mir.
- 10.** Oko polovine ispitanika (50,9 %) vidi budućnost Crne Gore boljom od situacije kakva je danas.

9. Stavovi po pitanju demokratije i percepcije „Drugih“

Ovo poglavlje otkriva kako mladi percipiraju demokratske sisteme, kao i neke osnovne demokratske vrijednosti kao što su tolerancija i različitost.

Značajna većina ispitanika, ukupno 69,3% je ili potpuno ili generalno saglasno sa stavom da bi mladim ljudima trebalo pružiti više prilika za učešće u političkom diskursu. To naglašava jaki konsenzus po pitanju važnosti uključivanja mladih u politički proces, prepoznajući njihov potencijalni doprinos oblikovanju javnih politika i odluka koje utiču na njihovu budućnost.

Dok vidimo jasan zahtjev za većim političkim angažovanjem, postoji takođe znatna manjina koja je otvorena prema alternativnim oblicima vladavine, pod određenim uslovima. Na primjer, značajan dio ispitanika, precizno rečeno 20% iskazuje preferencu prema diktatorstvu u odnosu na demokratiju, kao djelotvornijem obliku vladavine pod određenim okolnostima (Slika 18).

Ima nekih drugih zabrinjavajućih trendova koji naglašavaju spremnost mladih da se odreknu demokratije u cilju osiguranja nekih drugih vrijednosti i prosperiteta. Na primjer, 45,2% je u potpunosti ili uglavnom saglasno da bi trebao postojati neki jaki vođa koji ne mora da se zamarala Parlamentom ili izborima.

Postoji statistički značajan odnos između stava prema jakom vođi sa jakom moći i aktuelnim obrazovnim statusom ispitanika. Od onih koji su potpuno saglasni, jedna trećina (32,7%) pohađa osnovu ili srednju školu, dok više od jedne trećine (38,6%) nije uključeno u bilo kakvo obrazovanje ili edukaciju.

Pitanje socijalne distance se dalje odražava na Slici 19 koja otkriva koliko su mladi tolerantni kada je riječ o raznim manjinama. Konkretno, od ispitanika se tražilo da prijave kako bi se osjećali ako bi se različiti ljudi doselili u njihov komšiluk.

Podaci otkrivaju značajne nivoe netolerancije među mladim ljudima prema nekoliko manjinskih grupa. Najveći stepen socijalne distance je usmjeren ka narkomanima, sa značajnih 78,3% ispitanika koji ističu da bi se osjećali veoma loše ili loše ako bi se narkomani doselili u njihov komšiluk. To sugeriše duboku stigmiju i odbacivanje pojedinaca koji se bore sa zavisnošću, odražavajući duboko ukorijenjene predrasude.

Poslije narkomana, LGBTQIA+ osobe takođe se suočavaju sa znatnom socijalnom distancom, sa 42,7% mladih koji iskazuju svoju nelagodu ako bi imali LGBTQIA+ osobe kao svoje komšije. To naglašava aktuelne izazove i diskriminaciju sa kojom se suočavaju seksualne manjine, uprkos povećane vidljivosti i zagovaranja prava LGBTQIA+ osoba.

Romi, kao istorijski marginalizovana etnička grupa, takođe se susreću sa znatnom socijalnom distancom, što potvrđuje 29,7% ispitanika koji bi se osjećali veoma loše ili loše ako bi se pripadnici romske zajednice doselili u njihov komšiluk. To odražava trajne predrasude i stereotipe koji dugo muče romske zajednice.



Slika 18 Stavovi o demokratiji među mladima u Crnoj Gori (u %)

U kojoj mjeri se slažete/ne slažete sa sljedećim izjavama?

	Potpuno saglasan	Uglavnom saglasan	Negdje između	Uglavnom nisam saglasan	U potpunosti nisam saglasan	Ne znam
Mladi ljudi bi trebalo da imaju više mogućnosti da se njihov glas u politici čuje	43,8	25,5	19,6	3,0	3,8	3,6
Demokratija je generalno dobar oblik vladavine	23,2	33,9	24,8	7,0	5,6	4,4
Demokratija je uvijek i u svim okolnostima poželjnija od bilo koje druge vrste vladavine	23,4	30,7	26,7	6,2	6,7	4,8
Demokratija je najbolji mogući sistem vladavine samo onda kada narodu može donijeti ekonomsku sigurnost	26,4	25,3	28,0	5,6	7,6	5,8
Građanske slobode treba ponekad ograničiti kako bi se građani bolje zaštitili od terorizma ili drugih prijetnji	20,6	25,6	29,7	9,2	5,2	8,0
Treba da imamo jakog vođu koji ne mora da se zamara sa parlamentom ili izborima	20,1	25,1	25,5	9,4	12,4	6,0
Žrtvovao bih određene građanske slobode kako bih osigurao viši životni standard	14,3	27,3	29,8	10,1	10,5	6,2
U određenim okolnostima diktatorski režim je bolji oblik vladavine od demokratije	7,8	11,3	23,2	17,9	30,9	6,1

Slično tome, jedna četvrtina (25 %) ispitanika izražava svoju nelagodu po pitanju Jevreja kao komšija, što ukazuje na dugotrajno prisustvo antisemitizma. Uprkos naporima u borbi protiv takvih predrasuda, podaci sugerišu da diskriminatorni stavovi prema Jevrejima i dalje opstaju među značajnim dijelom mladih.

20 % preferira diktaturu umjesto demokratije pod određenim okolnostima

Ovi nalazi kolektivno ukazuju na zabrinjavajući trend netolerancije i socijalne distance među mladima prema različitim manjinskih grupama. Podaci ukazuju na to da mnogi mladi ljudi imaju značajne predrasude i da nerado prihvataju one koji su različiti od njih u svom društvenom okruženju. Ta socijalna distanca može dovesti do društvene fragmentacije, smanjene kohezije i opstajanje stereotipa i diskriminacije.

Postoji statistički značajan odnos između aktuelnog obrazovnog statusa ispitanika i stavova prema LGBTQIA+ osobama kao njihovim komšijama. Na primjer, među onima koji su rekli da bi se osjećali veoma loše ako bi neka LGBTQIA+ osoba bila njihov komšija, blizu jedne trećine (31,8 %) nisu uključeni ni u kakvo obrazovanje ili edukaciju, a druga trećina (35,7 %) još uvijek pohađa osnovnu ili srednju školu. Takođe, statistički značajan odnos postoji između roda i stava prema LGBTQIA+ komšiji, gdje muškarci obično gaje gore osjećaje od žena prema nekom LGBTQIA+ komšiji.

Slika 19 **Mišljenja o susjedima među mladima u Crnoj Gori (u %)***Kako biste se osjećali ako bi se ove porodice ili pojedinci doselili u vaše susjedstvo?*

	Veoma loše	Loše	Negdje između	Dobro	Veoma dobro	Ne zam
Narkomani	53,1	25,2	10,4	6,2	2,0	2,8
LGBTQIA+ osobe	31,3	11,4	20,9	16,5	13,8	4,2
Romi	14,1	15,6	25,8	24,1	15,1	4,5
Jevreji	15,4	9,6	25,7	24,2	18,1	5,7
Muslimani	7,4	4,2	21,0	32,5	30,2	3,8
Hrišćani	1,4	2,2	10,3	33,6	49,3	2,2

Da bismo stekli uvid u to kako mladi ljudi percipiraju sebe i vlastitu kulturu u poređenju sa „Drugima“, prikazali smo im razne iskaze i tražili od njih da navedu svoj nivo saglasnosti ili neslaganja na Likertovoj skali. Rezultati otkrivaju nekoliko značajnih trendova koji su skloni da pokažu kako konzervativna, tako i regresivna mišljenja, a takođe i ona koja su progresivnija. Prvo, značajna većina, 54,2% je saglasna da njihova vlastita kultura mora biti zaštićena od uticaja drugih kultura. To sugeriše jaku sklonost ka kulturnom očuvanju i moguće čak i otporu kulturnoj globalizaciji među mladima. Drugo, 20,5% ispitanika vjeruje

54% smatra da njihova vlastita kultura mora biti zaštićena od uticaja drugih kultura

da su muškarci bolje političke vođe od žena, što ukazuje na značajan segment mladih ljudi koji još uvijek podržavaju tradicionalne rodne uloge i potencijalno patrijarhalne stavove unutar političkog vodstva.

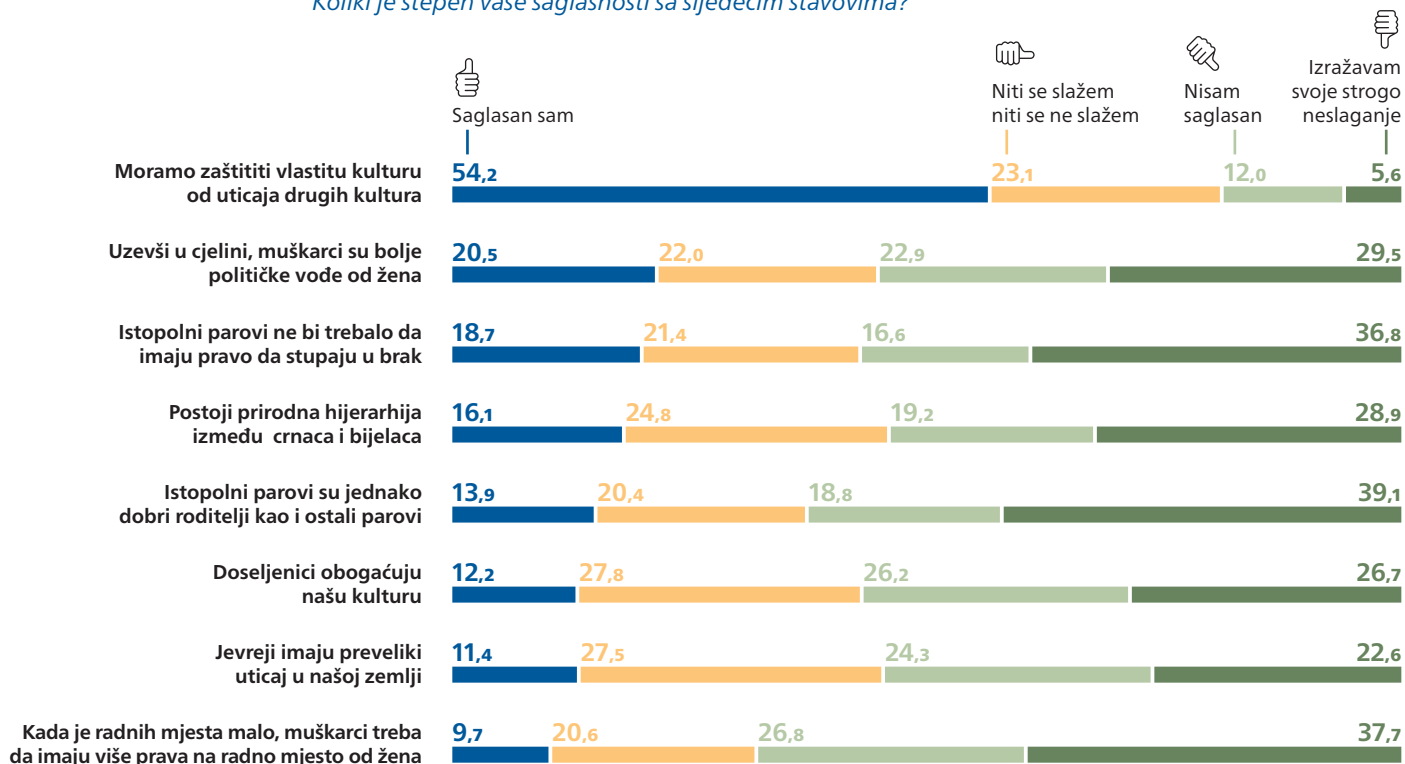
Treće, kumulativno 53,2% nije saglasno sa iskazom da bi istopolni parovi trebali imati pravo na brak, što pokazuje značajno protivljenje bračnoj jednakosti među više od polovine ispitanika, što ukazuje na preovlađujuće konzervativne stavove prema pravima LGBTQ+ osoba. Konačno, 16,1% učesnika smatra da postoji prirodna hijerarhija između ljudi tamne i bijele boje kože. Premda se radi o manjini, ovo odražava opstajanje rasnih predrasuda.

U vezi sa slobodom govora, 47,6% ispitanika vjeruje da govor mržnje ne bi trebalo smatrati dijelom slobode govora i da iskazivanje netolerancije prema određenim grupama i pojedincima treba biti isključeno. Ovo ukazuje na značajnu zabrinutost među mladima vezano za zaštitu ranjivih grupa od štetnog govora i održavanje uljudnog javnog diskursa. Međutim, oko jedne trećine (31,4%) smatra da svako treba imati mogućnost da iskaže svoje misli bez ikakvih ograničenja, što odražava čvrsto vjerovanje u apsolutnu slobodu izražavanja.

Po pitanju socijalnih tema, 30,8% ispitanika kaže da abortus nikada ne može biti opravdan, a 39,8% ima isti stav po pitanju homoseksualnosti. Ove brojke sugerišu znatan stepen konzervativnosti u stavovima mladih ljudi na ove teme.

Slika 20 Društveni stavovi među mladima u Crnoj Gori (u %)

Koliki je stepen vaše saglasnosti sa sljedećim stavovima?



Povrh toga, oko polovine (48,8%) smatra da izbjegavanje plaćanja poreza ne treba nikada biti opravdano, dok 53,8% vjeruje da davanje mita nikada ne treba biti opravdano. Ovi stavovi ukazuju na čvrsti stav protiv koruptivnih praksi i neetičkog ponašanja u finansijskim stvarima.

U smislu ličnih iskustava vezano za diskriminaciju, najčešće prijavljena karakteristika su politička uvjerenja, sa 38,3% ispitanika koji navode da su često ili ponekad bili suočeni sa diskriminacijom zasnovanom na njihovim političkim stavovima. Ovo naglašava da političko usklađivanje može značajno uticati na lična iskustva i šanse.

U vezi sa pravima i društvenom pravdom, 37,9% ispitanika vjeruje da LGBTQIA+ zajednica ima isuviše prava, što ukazuje na percepciju među znatnim dijelom mladih da se pravima ove zajednice pridaje isuviše prioriteta. S druge strane, većina vjeruje da određene grupe nemaju dovoljno prava: 67,1% osjeća da siromašni ljudi nemaju dovoljno prava, a 53,8% kaže isto za mlade ljude. Ovi nalazi naglašavaju zabrinutost vezano za društveno-ekonomsku nejednakost i percipiranu marginalizaciju mladih u društvu.

Glavni nalazi

- 1.** 69,3 % je ili potpuno saglasno ili uglavnom saglasno sa stavom da mladim ljudima treba pružiti više šansi da učestvuju u političkom diskursu. Međutim, znatan dio ispitanika, precizno rečeno njih 20 %, izražava svoju preferencu za diktatorski režim u odnosu na demokratiju, kao djelotvornijim oblikom vlasti pod određenim okolnostima, a 45,2 % je u potpunosti ili uglavnom saglasno da treba da postoji jaki vođa koji ne mora da se zamara Parlamentom ili izborima.
- 2.** Socijalna distanca prema manjinama je dominantna kod 78,3 % ispitanika koji bi se osjećali veoma loše ili loše ako bi se naroman/i doselili u njihov komšiluk. Drugih 42,7 % bi se isto tako osjećalo ako bi se neka LGBTQIA+ osoba doselila u njihov komšiluk.
- 3.** Značajna većina, 54,2 % je saglasna da njihova vlastita kultura treba biti zaštićena od uticaja drugih kultura. 20,5 % podržava tradicionalne rodne uloge vjerujući da su muškarci bolje političke vođe od žena.
- 4.** 53,2 % smatra da istopolni parovi ne bi trebali imati pravo na brak, a 37,9 % ispitanika vjeruje da LGBTQIA+ zajednica ima isuviše prava, dok 39,8 % smatra da homoseksualnost nikada ne može biti opravdana.
- 5.** 30,8 % smatra da abortus nikada ne može biti opravdan.
- 6.** Vezano za slobodu govora, 47,6 % ispitanika vjeruje da se govor mržnje ne bi trebao smatrati dijelom slobode govora i da iskazivanje netolerancije prema određenim grupama i pojedincima treba biti isključeno. Međutim, oko jedne trećine (31,4 %) smatra da bi svako trebao imati mogućnost da izrazi svoje misli bez ikakvih ograničenja.
- 7.** Oko polovine ispitanika (48,8 %) smatra da izbjegavanje poreza ne bi nikada trebalo biti opravdano, dok 53,8 % vjeruje da davanje mita nikada ne bi trebalo biti opravdano, ukazujući na čvrsti stav protiv koruptivnih praksi među mladima.
- 8.** U smislu ličnih iskustava vezano za diskriminaciju, najviše prijavljena karakteristika je političko uvjerenje, sa 38,3 % ispitanika koji navode da su često ili ponekad bili suočeni sa diskriminacijom po osnovu njihovih političkih stavova.
- 9.** 67,1 % osjeća da siromašni ljudi nemaju dovoljno prava, a 53,8 % kaže isto za mlade ljude.

Zaključak

Studija o mladima Crne Gore za 2024. godinu otkriva složenu sliku stavova i percepcija mladih ljudi unutar dinamičkog konteksta u kojem se oni oblikuju.

Mladi obično izražavaju svoje nezadovoljstvo kvalitetom obrazovanja i naglašavaju prevalencu korupcije unutar obrazovnog sistema. Angažovanje na tržištu rada je različito, sa znatnim dijelom onih koji su nezaposleni onih koji ističu značaj stručnosti, veza i političke pripadnosti za osiguranje zaposlenja.

Mnogi mladi ljudi pokazuju želju za iseljenjem, koju pokreću ekonomske i socijalne težnje, iskazujući zabrinutost u vezi šansi i životnog standarda u Crnoj Gori. Odnosi sa roditeljima su generalno pozitivni, a postoji čvrsta namjera da se imaju djeca i traži se odobrenje porodice kod izbora partnera. Vjersko uvjerenje, obrazovanje, nacionalno porijeklo i ekonomski status su važni faktori kod izbora partnera, što odražava tradicionalne i konzervativne vrijednosti.

Optimizam vezano za ličnu budućnost je velik, i mnogi kažu da su srećni i motivisani. Nezavisnost, odgovornost i zdravi život se visoko vrednuju. Međutim, postoji značajna zabrinutost vezano za pitanja kao što su zdravstvena zaštita, zapošljavanje, zagađenje i teške bolesti. Svijest o životnoj sredini je evidentna, premda je takođe znatno prisutno vjerovanje u teorije zavjere.

Interesovanje za politiku je generalno slabo, sa znatnim stepenom nepovjerenja prema političkim partijama i medijima. Uprkos tome, mnogi podržavaju veće učešće mladih u političkom diskursu i iskazuju svoju podršku crnogorskom članstvu u Evropskoj uniji. Istorijski događaji, kao što su ratovi 1990-ih, nastavljaju da imaju uticaj na perspektive mladih ljudi po pitanju regionalnog mira i stabilnosti.

Društveni stavovi otkrivaju kako konzervativne tako i progresivne elemente. Postoji jaka sklonost ka zaštiti kulturnog identiteta, sa mješovitim pogledima na rodne uloge, prava LGBTQIA+ osoba, te na abortus. Socijalna distanca je dominantna, posebno prema manjinama ili marginalizovanim zajednicama. Sloboda govora se vrednuje, ali neki vjeruju da i govor mržnje spada u slobodu izražavanja. Korupcija se uveliko osuđuje, a diskriminacija po osnovu političkih uvjerenja je često prisutna.

Podaci iz ove studije bi mogli doprinijeti kreiranju javne politike za mlade, ali i poslužiti kao kvalitetan izvor za buduća istraživanja u ovoj oblasti.



Literatura

- Battistich, V. (2005): Character Education, Prevention, and Positive Youth Development. University of Missouri, St. Louis.
- Checkoway, B. (2011): What Is Youth Participation. Children and Youth Services Review 33(2).
- Dukanović, P. (2020): Youth Study Montenegro 2018/19. Friedrich Ebert Stiftung.
- Eurostat (2022): Archive: Age of young people leaving their parental household. Eurostat.
- Jones, G. (2009): Youth. Polity Press.
- Meixner, O.; Malleier, M.; Haas, R. (2024): Towards Sustainable Eating Habits of Generation Z: Perception of and Willingness to Pay for Plant-Based Meat Alternatives. Sustainability 16(8): 3414. → doi.org/10.3390/su16083414
- Monstat (2023): Labour force survey [dataset]. Monstat.
- Monstat (2024): Census of Population, Household And Dwellings in 2011. Monstat.
- Selic, A.; Vujovic, Z. (2010): Policy for fighting against corruption in education: effects of the current and recommendations for passing the new policies. CEMI & Centre for Civic Education.
- Službeni list Crne Gore. (2019). Zakon o mladima. Službeni list Crne Gore 025/19 od 30. 04. 2019.
- The Global Economy (2024): Human Flight and Brain Drain Index. The Global Economy.
- UNFCC (2023): Youth in action on climate change: inspirations from around the world. UNFCC.
- UNICEF (2023): Istraživanje o položaju mladih, Prilog razvoju Strategije za mlade. UNICEF.
- UONDC (2011): Corruption in Montenegro: Bribery As Experienced By The Population. UNODC.

Slike

- 12 **Slika 1** Zadovoljstvo među mladima u Crnoj Gori vezano za kvalitet obrazovanja (u %)
- 12 **Slika 2** Stavovi među mladima u Crnoj Gori o korupciji u sektoru obrazovanja (u %)
- 14 **Slika 3** Stavovi među mladim ljudima u Crnoj Gori o važnim faktorima za pronalaženje posla (u %)
- 15 **Slika 4** Želja za emigriranjem među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 15 **Slika 5** Glavni razlozi za preseljenje u neku drugu zemlju (u %)
- 18 **Slika 6** Faktori koje mladi u Crnoj Gori smatraju važnim prilikom odabira partnera (u %)
- 20 **Slika 7** Mišljenja i stavovi među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 21 **Slika 8** Najvažnija pitanja u narednoj deceniji po mišljenju mladih u Crnoj Gori (u %)
- 22 **Slika 9** Strahovi i zabrinutost među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 23 **Slika 10** Nacionalistički stavovi među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 24 **Slika 11** Vjerovanja među mladim ljudima u Crnoj Gori u zavjeru (u %)
- 26 **Slika 12** Glasačko ponašanje mladih u Crnoj Gori tokom posljednjih izbora (u %)
- 27 **Slika 13** Stavovi o snazi vjerskih institucija među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 28 **Slika 14** Povjerenje u političke institucije među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 29 **Slika 15** Važne vrijednosti za mlade u Crnoj Gori (u %)
- 30 **Slika 16** Mišljenje mladih ljudi u Crnoj Gori o priključenju EU (u %)
- 30 **Slika 17** Politički stavovi i učešće među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 33 **Slika 18** Stavovi o demokratiji među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 34 **Slika 19** Mišljenja o susjedima među mladima u Crnoj Gori (u %)
- 35 **Slika 20** Društveni stavovi među mladima u Crnoj Gori (u %)

Imprint

Urednik i izdavač

Friedrich-Ebert-Stiftung Beograd
Dositejeva 51/1
11000 Beograd, Srbija

Centre for Civic Education (CCE/CGO)

Svetlane Kane Radević 1/1
81 000 Podgorica, Montenegro

Odgovorna osoba za sadržaj

Kirsten Schönefeld, direktor
Friedrich-Ebert-Stiftung Beograd
Tel.: +381 11 3283 285
serbia.fes.de

Istraživanje mladih u Crnoj Gori 2024

Koordinator projekta: Bojan Ladjevac, FES Beograd
Prevodilac i lektor: Joško Katelan

Serija studija o mladima 2024

FES Demokratija budućnosti – Beč

Direktor: Johanna Lutz

Glavna istraživačica: Elena Avramovska

Koordinator uređivanja i komunikacije

Evropa: Margarete Lengger

Upravljanje projektom: Krisztina Stefán,

FES Jugoistočna Evropa – Sarajevo

Upravljanje projektom: Saša Vasić

Komunikacija JIE: Ema Džejna Smolo-Zukan

Narudžbine / Kontakt

office-serbia@fes.de

Koncepcija dizajna

René Andritsch & Heidrun Kogler

Raspored

4S Design

Štampa

Mouse studio

Tiraž

80

Komercijalna upotreba svih medija koje objavljuje Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) i Centar za građansko obrazovanje (CCE/CGO) nije dozvoljena bez pisane saglasnosti FES-a i CCE/ CGO. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji nisu nužno stavovi Friedrich-Ebert-Stiftung i Centra za građansko obrazovanje.



**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

Democracy of the Future
Demokratie der Zukunft



Centar za
građansko
obrazovanje

Centre
for Civic
Education

Scan the code
and read online:

